

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

VPLIV REGIONALNIH TRGOVINSKIH SPORAZUMOV
NA MEDNARODNO TRGOVINO

Ljubljana, avgust 2010

MILAN DAMJANOVIĆ

Študent Milan Damjanović izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom doc. dr. Črta Kostevca in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 30.8.2010

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
1 TEORETIČNI OKVIR.....	1
1.1 Ustvarjanje in odvrčanje trgovine	2
1.2 Modifikacija trgovine.....	5
1.3 Argument pogojev menjave	6
1.4 Carinska unija in ekonomije obsega.....	7
2 EMPIRIČNE UGOTOVITVE	8
2.1 Ustvarjanje in odvrčanje trgovine za regionalne trgovinske sporazume 1980-2000 9	
2.2 Širitve evropske skupnosti	10
2.3 Argument pogojev menjave (empirične ugotovitve)	12
3 UČINKI VSTOPA SLOVENIJE V EU	13
3.1 Liberalizacija in prestrukturiranje slovenske trgovine že v zgodnjih devetdesetih .	13
3.2 Potencialne nevarnosti.....	14
3.3 Ex-Ante analiza.....	15
3.4 Ex-Post analiza.....	16
3.4.1 Analiza učinkov na ogrožene panoge.....	16
3.4.2 Analiza učinkov na celotno menjavo	17
3.5 Empirični preizkus Ex-Post analize	19
SKLEP.....	23
LITERATURA IN VIRI	25

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Model treh držav, ustvarjanje in odvracanje trgovine</i>	2
<i>Tabela 2: Širitve EU</i>	12
<i>Tabela 3: Spremembe pogojev menjave in BNP (v%)</i>	13
<i>Tabela 4: Povprečna plačana uvozna dajatev v odstotnem deležu od vrednosti uvoza</i>	15
<i>Tabela 5: St. rasti celotnega izvoza po skupinah držav</i>	18
<i>Tabela 6: St. rasti celotnega uvoza po skupinah držav</i>	18
<i>Tabela 7: Ocene regresijskega modela ($\ln U_{voz}$, $\ln I_{zvoz}$, $\ln U_{vozkg}$, $\ln I_{zvozkg}$)</i>	21
<i>Tabela 8: Ocene regresijskih modelov ($\ln IM_{SLOJT}$, $\ln EX_{SLOJT}$)</i>	22

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Odvracanje trgovine, Ustvarjanje trgovine</i>	3
<i>Slika 2: Argument pogojev menjave</i>	6
<i>Slika 3: Znižanje stroškov in preprečevanje trgovine</i>	7
<i>Slika 4: Struktura slovenskega izvoza živilskih izdelkov 2003-2005</i>	17
<i>Slika 5 Struktura slovenskega uvoza živilskih izdelkov 2003-2005</i>	17
<i>Slika 6: Izvoz Slovenije po skupinah držav (2000-2007)</i>	19
<i>Slika 7: Uvoz Slovenije po skupinah držav (2000-2007)</i>	19

UVOD

Adam Smith (1776) v svojem znamenitem delu "*An Inquiry into the Nature and Causes of Wealth of Nations*" kot primarni vir bogastva gospodarstev ali držav vidi domačo produkcijo, ki jo je možno povečevati skozi družbeno delitev dela. Družbena delitev dela pa je omejena in pogojena z velikostjo trga. Iz tega sledi, da vsaka dejavnost, ki povečuje trg, blagodejno vpliva na ustvarjanje dodatnega bogastva (Smith, 1952). Danes večini avtorjev, ki preučujejo mednarodno ekonomijo, tako popolnoma prosta trgovina služi kot nekakšen ideal ali motor gospodarske rasti. Tako bi bilo razumljivo, da bo vsako formiranje ekonomskih integracij ali regionalnih trgovinskih sporazumov imelo blagodejne posledice na gospodarstva teh držav. Gre namreč za to, da preidemo iz stanja, ko ima vsaka država postavljene svoje omejitve za trgovanje, v neko novo stanje, ko nekaj držav popolnoma odpravi vse te omejitve za medsebojno trgovino. Tako bi oblikovanje ekonomskih integracij bilo lahko enostavno razumljeno kot korak bližje idealu proste trgovine. Današnji primeri trgovinskih sporazumov tega ne potrjujejo v celoti. Eden od učinkov bi lahko namreč bil, da bi bila potrošnja držav preusmerjena k dobaviteljem, ki niso ekonomsko najučinkovitejši, medtem ko do tega ne bi prišlo, če bi država imela postavljeno ne-diskriminatorno carino na uvoz določenega izdelka. V slednjem primeru bi potrošniki vedno izbrali najcenejšega dobavitelja.

Cilj pričujočega diplomskega dela bo ugotoviti, katera, če sploh katera, od zgornjih hipotez obvelja v praksi. Analiziral bom potencialne pozitivne in negativne učinke regionalnih trgovinskih sporazumov in ugotovil, kaj pretehta. V ta namen sem razdelil nalogo v tri poglavja. V prvem povzemam ugotovitve ekonomske teorije. Zanimal me bo prevladujoči tok razmišljanja ("*mainstream*") in njegove alternative. V drugem poglavju bom posamezne teoretične okvirje preveril z razpoložljivimi empiričnimi podatki. Poleg tega bom analiziral, kakšne so bile posledice nekaterih do sedaj oblikovanih trgovinskih sporazumov. V zadnjem, torej tretjem poglavju, se bom osredotočil na učinke vstopa Slovenije v Evropsko unijo (EU), ki danes velja za najbolj poglobljen primer ekonomske integracije, katere učinki na mednarodno menjavo me zanimajo. Zanimalo me bo, kakšne so bile napovedi in pričakovanja glede vstopa Slovenije in do kakšne mere so se uresničili, kar bom v zadnjem delu naloge tudi empirično preveril.

1 TEORETIČNI OKVIR

Namen tega poglavja je predstaviti posamezne teoretične koncepte za proučevanje potencialnih učinkov oblikovanja ekonomske integracije. Osredotočil se bom na primer carinske unije, torej primer, ko države odpravijo ovire za medsebojno trgovanje in postavijo

skupno carinsko tarifo¹. V prvem delu bom predstavil klasičen Vinerjev pogled in nekatere alternativne oziroma dopolnjujoče modele. Nadaljeval bom z modifikacijo trgovine, kot enim izmed možnih učinkov ter končal s predstavitvijo argumenta pogojev menjave, ter modela, ki zajema učinke ekonomij obsega.

1.1 Ustvarjanje in odvracanje trgovine

Viner je bil eden prvih ekonomistov, ki je pojasnjeval možne učinke carinske unije. Leta 1950 je v svojem delu vpeljal dva temeljna koncepta, in sicer ustvarjanja in odvracanja trgovine, kjer se ustvarjanje trgovine nanaša na stanje izboljšanja blaginje, navezujoč se na bolj učinkovito alokacijo resursov, medtem ko učinek odvracanja trgovine predstavlja ravno nasprotno (Gandolfo, 1994, str. 148).

Ustvarjanje trgovine – *”se nanaša na zamenjavo dražjih domačih proizvodov z uvozom cenejših proizvodov iz države partnerice”* (Damijan, 2002, str. 117).

Odvracanje trgovine – *”se nanaša na zamenjavo cenejšega uvoza iz ostale tujine z dražjim uvozom iz države partnerice, s katero so bile odpravljene carine”* (Damijan, 2002, str. 117).

Učinka ustvarjanja in odvracanja se da prikazati s pomočjo modela treh držav. Model predvideva en sam proizvod X, čigar cene v posameznih državah so prikazane v spodnji tabeli (Tabela 1). Država A je najmanj učinkovita in bi v pogojih proste menjave, kot je vidno, uvažala proizvod X iz države C. V primeru, da vpelje 100-odstotno carinsko stopnjo na uvoz proizvoda X, bi se njegova cena zvišala na 52 za uvoz iz države B in 40 za uvoz iz države C. V tem primeru, torej primeru prohibitivne carine, bo oblikovanje carinske unije vedno pozitivno vplivalo na blaginjo države A, saj bo država A sedaj uvažala proizvode po ceni 26 ali 20 namesto 35, po kateri domači proizvajalci ponujajo ta proizvod. Rezultat je nova trgovina ali ustvarjanje trgovine.

Tabela 1: Model treh držav, ustvarjanje in odvracanje trgovine

Država	A	B	C
Cena	35	26	20
St. carine 100%		52	40
St. carine 50%		39	30

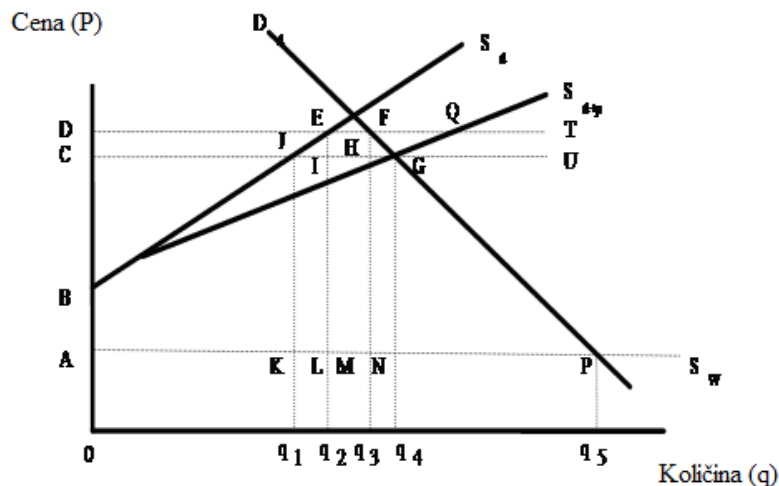
Vir: J.R. Markusen, International trade, 1996, str. 314, tabela 18.1.

¹ Tradicionalna obravnava ekonomske integracije in regionalnih trgovinskih sporazumov proučuje prav carinsko unijo (Bowen 1998, str. 504). Prav tako je možno ugotovitve primera carinske unije prenesti na vse ostale oblike integriranja (Gandolfo 1995, str. 148). Prav tako Magee (2008, str. 356) dokazuje, da se največji učinki regionalnih trgovinskih sporazumov pojavijo prav v primeru carinske unije.

Nasprotno se zgodi v primeru ne-prohibitivne carinske stopnje (50 odstotkov). V tem primeru uvozne cene iz držav B in C znašajo 39 in 30. V takih pogojih bi država A uvažala proizvod iz države C, kjer je le-ta relativno cenejši. Čeprav morajo domači potrošniki sedaj plačati 30 za proizvod X, mora domače gospodarstvo kot celota plačati zgolj 20, saj razliko pobere država v obliki carinskih prihodkov. Sedaj predpostavimo, da država A oblikuje carinsko unijo z državo B. Domači potrošniki bodo sedaj kupovali blago po ceni 26 iz države B, kar pomeni, da je bila trgovina preusmerjena od države C k državi B. To se odrazi v znižanju blaginje države A, saj gospodarstvo države A kot celota za proizvod X plačuje 26, medtem ko je prej efektivno plačevala ceno 20.

Za bolj natančno analizo učinkov ustvarjanja in odvracanja je možno uporabiti tudi okvir parcialnega ravnotežja, kot je prikazano na spodnji sliki (Slika 1), ki obravnava učinke na proizvodnjo in proizvajalčev presežek ter potrošnje in potrošnikov presežek.

Slika 1: Odvracanje trgovine, Ustvarjanje trgovine

Vir: J.P. Damijan, 2002, str. 121., (povzeto po El-Agraa, 1996, str. 185).

Krivulja S_w predstavlja popolnoma elastično svetovno ponudbo, S_d krivuljo ponudbe domačih proizvajalcev in krivulja S_{d+p} predstavlja ponudbo, ki je oblikovana v primeru oblikovanja carinske unije. Pred oblikovanjem carinske unije domača država uvažuje količino v obsegu EF ($q_3 - q_2$) po ceni D , ki je enaka ($S_w(1+t_d)$), kjer t_d predstavlja carino, postavljeno s strani domače države. Tako se domače povpraševanje srečuje z efektivno ponudbo $BJEFQT$ (domača ponudba do točke E , naprej svetovna ponudba izpostavljena t_d). $LMFE$ predstavlja znesek pobranih carinskih prihodkov. Zdaj predpostavimo, da domača država formira carinsko unijo s partnersko državo. Nova cena se vzpostavi pri C . Uvoz proizvoda X se poveča na obseg JG , ($q_4 - q_1$). Večji uvoz v kombinaciji z nižjo ceno poveča potrošnikov presežek za površino lika $CDGF$. Stroški so predstavljeni kot znižanje proizvajalčevega presežka za $CJDE$ in izguba carinskih prihodkov $LMFE$, ($LMIH + IHFE$). Upoštevajoč vse to, neto koristi formiranja take carinske unije znašajo razliko med $JEI + HFG$ (ustvarjanje trgovine) in $LIHM$ (odvracanje trgovine), enačba (1) in enačba (4). Lik JEI predstavlja

proizvodni del učinka ustvarjanja trgovine, saj se pojavi kot posledica prihranka v proizvodnih stroških, saj je količina JI po oblikovanju carinske unije uvožena iz bolj učinkovite, partnerske države, enačba (2). Lik HFG pa predstavlja del ustvarjanja trgovine, ki se navezuje na potrošnjo, enačba (3). Vse je ponovno zapisano v enačbah spodaj:

$$LIHM=(C-A)(q_3-q_2) \quad (1)$$

$$JEI=(D-C)(q_2-q_1)/2= \varepsilon q_2(D-C)^2/2 \quad (2)$$

$$HFG=(D-C)(q_4-q_3)/2=- \eta q_4(p_D-p_C)^2/2 \quad (3)$$

$$Neto\ korist=(JEI+HFG-LIHM)= (p_A \tau - (p_C - p_A))^2 ((\varepsilon q_2 - \eta q_3)/2) - (p_C - p_A)(q_3 - q_2) \quad (4)$$

Legenda: ε – cenovna elastičnost ponudbe, η – cenovna elastičnost povpraševanja

Iz zgornje slike (Slika 1) je glede na velikost obeh obravnavanih območij ($JEI+HFG$ in $LIHM$) jasno, da je neto korist vzpostavitve carinske unije negativna, saj učinek odvrčanja trgovine prevlada nad ustvarjanjem. Kakorkoli že, to velja za zgornji primer, nikakor pa se ne da na podlagi tega primera podati neko splošno oceno učinkov vzpostavitve tovrstne integracije na mednarodno menjavo. Možno pa je opredeliti faktorje, ki potencialno vplivajo na pozitiven izid vzpostavitve carinske unije (Pugel, Lindert, 2000, str. 206):

- Nižja, kot je carina, oziroma carina s preostalim svetom, nižja je verjetnost za odvrčanje trgovine. To v večini primerov pomeni, da so neto koristi vzpostavitve carinske unije višje, ko so razlike v stroških med domačo državo in preostalim svetom nižje.
- Višje, kot so začetne carine med državami, ki formirajo carinsko unijo, višja je verjetnost za ustvarjanje trgovine po ukinitvi teh carin. Ali drugače, višje ko so razlike v stroških med državami, ki oblikujejo carinsko unijo višje so koristi po ukinitvi omejitev trgovanja.
- Širša, kot je unija, širša je liberalizacija svetovne trgovine in bližje smo idealu popolnoma liberalizirane svetovne trgovine.
- Večja, kot je elastičnost domače krivulje povpraševanja, višje so koristi.

Negativni učinki ekonomske integracije so v večini odvisni od razlike med svetovno ceno in ceno znotraj integracije, zato je za uspešno integracijo zelo pomembno ali to sestavljajo razvite države ali države v razvoju, saj integracija razvitih držav običajno predstavlja raven cen, ki je podobna svetovni ravni cen, medtem ko je pri integraciji držav v razvoju raven cen običajno višja v primerjavi s svetovnimi cenami. Tako je v interesu države, ki se vključuje v integracijo, da je le-ta sestavljena iz razvitih držav, da bi dosegla želeno potencialno raven razvoja (Damijan et al., 2003, str.15).

Do sedaj sem omenjal zgolj statične učinke, ki se pojavljajo ob oblikovanju integracij. Dejstvo pa je, da se ob oblikovanju integracij pojavljajo tudi dinamični učinki, ki lahko v

resnici ustvarijo povsem drugačno sliko glede neto koristi, ki jih s seboj prinaša oblikovanje integracije. Gandolfo (1994, str. 152-153) ločuje med naslednjimi dinamičnimi učinki:

- Večja učinkovitost proizvodnje zaradi večje specializacije v skladu z zakonom primerjalnih prednosti.
- Večji trg spodbudi večjo proizvodnjo zaradi možnosti izkoriščanja ekonomij obsega.
- Države se skupaj pogajajo o skupni carinski tarifi, kar jim da večjo pogajalsko moč, zaradi večje velikosti trgovinskega območja.
- Spremembe ekonomskih učinkovitosti zaradi večje konkurence in spremembe obsega in kakovosti proizvodnih dejavnikov, zaradi tehnološkega napredka.

Cooper in Massell (1965) sta v svojem delu predstavila kritiko klasičnega Vinerjevega modela in predlagala optimalnejše formiranje carinske unije²³. Postopek naj bi potekal v dveh korakih. V prvem koraku naj bi država ne-diskriminatorno znižala carinsko tarifo na AC oziroma na enako raven, kot znaša cena v državi partnerici (slika 1). Državi sedaj v drugem koraku oblikujeta carinsko unijo ob nižji začetni ceni C . Končni rezultat tega je ničelno odvrčanje trgovine, kjer ustvarjanje trgovine ostane enako ploščini $JEI+HFG$. Efektivna ponudba za domačo državo zdaj znaša $BJGU$, kar pomeni, da država ohrani uvoz q_2-q_3 . Še več, nova količina uvoza, ki je posledica ustvarjanja trgovine $((q_2-q_1)+(q_4-q_3))$, prinese carinske prihodke v višini površine likov $JILK+MHGN$. Cooper in Massell ugotavljata, da je unilateralna liberalizacija trgovine optimalnejša glede na oblikovanje carinske unije, tako označita oblikovanje carinske unije kot drugo najboljšo možnost liberalizacije trgovine (Bhagwati, Krishna & Panagariya, 1999, str. 260-264).

1.2 Modifikacija trgovine

Naslednji možni učinek formiranja carinske unije ali drugih oblik povezovanja je modifikacija trgovine. Modifikacija trgovine pomeni spremembo v sami strukturi trgovine z ostalim svetom kot posledico ukinitve omejitev na proizvode znotraj integracije. Za razliko od odvrčanja trgovine modifikacija trgovine temelji na predpostavki, da proizvodi uvoženi v integracijo niso popolni substituti proizvodom ustvarjenih znotraj integracije. Tako modifikacija trgovine dopušča možnost, da so trgovinski tokovi od zunaj komplementarni tokovom znotraj integracije. Kot primer je možno navesti 3 države (domača D , partnerica P in tretja država W), kjer sta prvi dve državi članici carinske unije. Država D uvaža avtomobile iz

² Markusen (1996, str. 315-317) dopolnjuje klasični Vinerjev model z opustitvijo predpostavk o ničelni substituciji v potrošnji in linearni krivulji proizvodnih zmoglosti. Z opustitvijo teh predpostavk Markusen dokazuje, da obstaja možnost pozitivnih učinkov odvrčanja trgovine na blaginjo države.

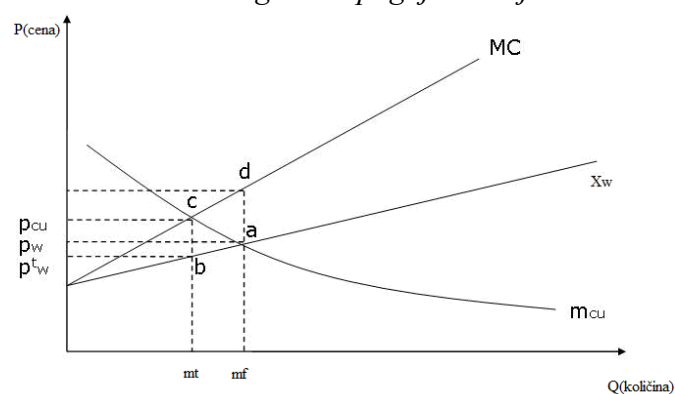
³ Kemp-Wan-Grinols teorem ponuja dokaz, da ima lahko vsaka carinska unija, če je prav zastavljena, pozitivne neto očitke na blaginjo. Carinski prihodki, ki so nekoč bili pobrani s strani vsake posamezne države, se zberejo v skupni fond, preko katerega se opravljajo kompenzatorna plačila v primeru negativnih učinkov (glej Bhagwati et al., 1999, str. 209-218).

države P in avtomobilске gume iz W. Ob ukinitvi carin med državama D in P se bo povečal uvoz avtomobilov iz države P, posledično se bo pa povečal tudi uvoz gum iz W. Iz tega sledi, trgovinski tok med državama D in P je komplementaren toku med D in W. Modifikacija trgovine je pa lahko tudi negativna. Primer, ki se pojavlja v literaturi, je sledeč. Država D uvaža majhne avtomobile iz države P in velike iz W. Ob ukinitvi carin med državama D in P se bo povečal uvoz majhnih avtomobilov, deloma tudi na račun velikih avtomobilov. Tako bo trgovinski tok med državama D in P predstavljal substitut toku med D in W, tako kot v primeru odvrčanja trgovine, vendar tu iz drugačnih razlogov (Bowen, Hollander & Viaene, 1998, str. 506-507).

1.3 Argument pogojev menjave

Argument pogojev menjave Bowen et al. (1998, str. 511-512) razlaga s pomočjo naslednjega modela. Predpostavlja dve majhni državi, torej državi, ki ne moreta vplivati na svetovno ceno. Z nastankom integracije pa ti dve državi oblikujeta dovolj velik trg, ki lahko vpliva na svetovno ceno. Omenjeno je uprizorjeno na spodnji sliki (Slika 2). Na začetku pred oblikovanjem carinske unije, ko sta obravnavani državi premajhni, da bi lahko vplivali na svetovno ceno, je krivulja X_w (svetovna ponudba) za ti državi posamično ravna, kar pomeni, da povečanje ali zmanjšanje uvoza v ti državi nima nikakršnega učinka svetovno ceno. To se spremeni, ko državi oblikujeta carinsko unijo. Krivulja svetovne ponudbe je zdaj naraščajoča, kot je prikazano v spodnji sliki. Krivulja m_{cu} predstavlja skupno povpraševanje držav, ki sta oblikovali carinsko unijo. Ravnotežje je tako v točki a , kjer je m_f uvoz iz preostalega sveta W pri ceni p_w . Ker je X_w naraščajoča krivulja, mejni stroški uvoza MC v carinsko unijo presegajo svetovno ceno p_w . Do tega pride, ker povečanje uvoza za eno enoto, poviša ceno za to enoto in prav tako za vse ostale uvožene enote.

Slika 2: Argument pogojev menjave

Vir: H. Bowen et al., *Applied international trade analysis*, 1998, str. 511, Slika 12.3.

Enako velja, če bi državi uvozili enoto manj, bi prihranili na mejni enoti, hkrati bi pa to znižalo ceno za vse ostale uvožene enote. Na sliki je ta prihranek označen z razdaljo ad . To je

mogoče zapisati tudi s pomočjo enačb. Stroški uvoza znašajo $x_w p(x_w)$. Iz tega potem sledi naslednja izpeljava.

$$MC = p(x_w) + x_w [dp(x_w)/dx_w] = p(x_w) [1 + (x_w/p(x_w))(dp(x_w)/dx_w)] = p(x_w) [1 + 1/\varepsilon^*], \quad (5)$$

kjer je ε^* elastičnost ponudbe. Pri točki a je, kot sem že omenil, cena p_w nižja od mejnih stroškov uvoza m_f . Tako se lahko carinska unija premakne v bolj optimalno ravnotežje z vpeljavo restrikcij na uvoz, kar bo znižalo povpraševanje po uvoženih izdelkih iz preostalega sveta. Posledica tega bo znižanje ravnotežne cene uvoznih izdelkov na p_w^t . Z drugimi besedami, državi morata omejiti uvozno povpraševanje do točke c, kjer je notranja cena p_{cu} enaka mejnim stroškom. To je možno doseči z vpeljavo carine τ . Cena znotraj unije potem znaša svetovna cena p_w , ki vsebuje carino, Enačba (6). Optimalno carino je mogoče dobiti z izenačitvijo cene v carinski uniji p_{cu} z mejnimi stroški, enačbi (7) in (8).

$$p_{cu} = p_w(1 + \tau) \quad (6)$$

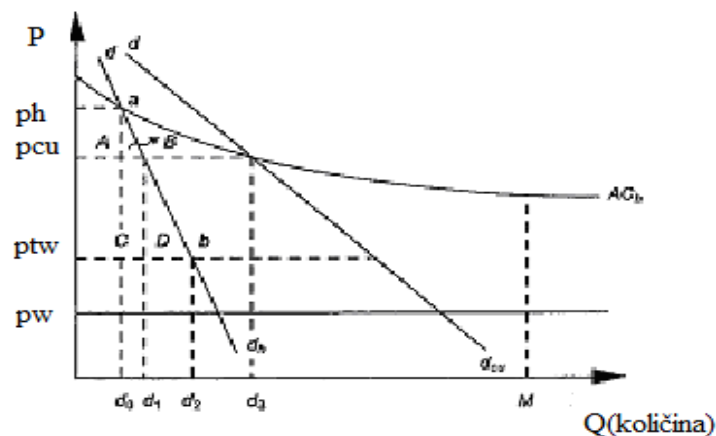
$$p_{cu} = p_w(1 + \tau) = MC \quad (7)$$

$$\tau = 1/\varepsilon^* \quad (8)$$

1.4 Carinska unija in ekonomije obsega

Naslednje poglavje se nanaša na ekonomije obsega, ki se pojavljajo znotraj carinske unije in, kot bo mogoče videti, potrjujejo argumente v korist ekonomskih integracij. Zopet model predpostavlja obstoj treh držav, domače D , partnerske P in preostanka sveta W . Predpostavimo en proizvod, ki ga proizvaja po eno podjetje v vsaki državi. W proizvaja blago po fiksni ceni p_w , kjer konstantnost cene nakazuje na neznatne ekonomije obsega. Krivulja povprečnih stroškov za državi D in P leži nad p_w , kar pomeni, da nobena od dveh držav ne izvažava v W .

Slika 3: Znižanje stroškov in preprečevanje trgovine

Vir: H. Bowen et al., *Applied international trade analysis*, 1998, str. 516, slika 12.5.

Domače povpraševanje je predstavljeno s krivuljo dd_h in povpraševanje celotne carinske unije z dd_{cu} (seštevek povpraševanja D in P). Sedaj uporabimo modelu prilagojeno carino ali carino po meri (*angl. made to measure*), saj povprečni stroški domače države AC_h presegajo svetovno ceno p_w ($AC > p_w$, proizvodnja ni profitabilna). Torej uporabimo takšno carino, kjer je cena, ki vključuje carino, enaka AC_h . V našem primeru je to cena p_h oziroma cena, ki jo domača država zaračunava z namenom preprečitve uvoza. Če bi veljalo, da je ta cena p_h manjša od povprečnih stroškov ($p_h < AC$), bi domači proizvajalci opustili proizvodnjo in celotno domače povpraševanje bi bilo izpolnjeno z uvozom. Nasprotno bi v primeru, ko je domača cena p_h višja od povprečnih stroškov AC , domači proizvajalci potencialno lahko zaslužili določen profit, toda hkrati bi del povpraševanja bil izpolnjen z uvozom. Torej bo ravnotežje izpolnjeno, kjer bo domača cena p_h enaka domačim povprečnim stroškom AC . Pred integracijo bi bilo ravnotežje tako vzpostavljeno v točki a . Ob oblikovanju carinske unije se oblikuje tudi novo ravnotežje v presečišču AC_h in krivulji skupnega povpraševanja obeh držav, ki formirata carinsko unijo dd_{cu} pri ceni, vzpostavljeni znotraj carinske unije p_{cu} . Skupna carinska stopnja, ki dopušča proizvodnjo domačih proizvajalcev, je sedaj nižja kot prvotna pri domači državi. Pridobitve so tako na zgornji sliki označene z območji A in B , ki so rezultat znižanja stroškov, kot posledica večjega trga. Prvotna potrošnja d_0 je sedaj za potrošnike cenejša, kar predstavlja območje A , območje B pa predstavlja dodatno količino pridobljeno zaradi nižje cene, oboje skupaj pa tvori povečanje potrošnikovega presežka. Ravno nasproten rezultat dobimo, če je začetna carina nižja od carine po meri (*angl. made to measure*). V tem primeru je ravnotežje v točki b , kjer W dobavlja količino d_2 po ceni p'_w . Oblikovanje carinske unije zopet privede do skupne carinske stopnje, ki sedaj ustreza "made-to-measure" pogoju. Domači proizvajalci sedaj lahko vstopijo na trg in proizvajajo količino d_1 za domači trg, količino $d_3 - d_1$ pa izvažajo v državo partnerico. V tem primeru je bil cenejši uvoz iz W zamenjan z dražjo domačo proizvodnjo, kar se odrazi v izgubi potrošnikovega presežka v višini $C + D$. Torej je v tem primeru prišlo do preprečevanja trgovine (Bowen et al., 1998, str. 516).

2 EMPIRIČNE UGOTOVITVE

Z začetkom osemdesetih let prejšnjega stoletja smo lahko bili priča pravi eksploziji oblikovanja različnih vrst trgovinskih sporazumov. Leta 1992 je bilo moč zabeležiti 34 integriranih regionalnih območij, danes pa le stežka najdemo kakšno državo, ki ne bi bila del kakšne podobne integracije (Bowen et al, 1998, str. 503). V naslednjem poglavju bom predstavil učinke sporazumov med leti 1980 in 2000, širitve EU in empiričnih dokazov za določene prej obravnavane teoretične koncepte.

2.1 Ustvarjanje in odvrčanje trgovine za regionalne trgovinske sporazume 1980-2000

V nadaljevanju bom pokazal empirične podatke, ki kažejo kakšni so bili učinki regionalnih trgovinskih sporazumov, sklenjenih v osemdesetih in devetdesetih letih preteklega stoletja. Vse do danes še ni bilo doseženega konsenza glede ustrezne metode oziroma specifikacije ekonometričnega modela za proučevanje ustvarjanja in odvrčanja trgovine. Mnoge pretekle empirične študije namreč ne vsebujejo vpliva t. i. naravne trgovine (tendence, da države s skupno zgodovino, enakim jezikom in že veliko količino bilateralne trgovine, tvorijo tovrstne sporazume), vpliva drugih spremenljivk v posameznih letih na mednarodno menjavo (BDP, inflacija...) ter učinka pričakovanja, ki ga bom razložil v nadaljevanju. Tako so pogosto rezultati v preteklih študijah precenjevali učinke regionalnih sporazumov in integracij na mednarodno menjavo. Te spremenljivke je v svojo študijo vključil Magee (2008). Učinke odvrčanja in ustvarjanja trgovine je pojasnjeval s pomočjo 5 modelov, ki se stopnjujejo od najenostavnejšega gravitacijskega modela⁴ do vedno bolj kompliciranega modela, ki vključuje vse pomanjkljivosti, ki jih predhodni niso. Posamezni modeli so bolj natančno predstavljeni v Prilogi 1. Tabela 1 (Priloga 1) prikazuje rezultate ocen regresijskih koeficientov ustvarjanja in odvrčanje trgovine vseh petih modelov, s katerimi so ocenjeni učinki sporazumov, podpisanih med leti 1980 in 2000.

Tabela 1 (Priloga 1), kot je razloženo v prilogi, razkriva, da z dodajanjem fiksnih učinkov na mednarodno menjavo v model, zmanjšuje učinke trgovinskih sporazumov. Tako je v primeru prostotrgovinskega sporazuma ZDA in Kanade vidno, da trgovina naraste za 200 % ($e^{1,111}=3,04$) v stolpcih 1 in 2, medtem ko nima statistično značilnega učinka v stolpcu 3. Enako je možno opaziti tudi pri sporazumih ZDA - Izrael, širitvi ES 1986, MERCOSUR, COMESA (skupni trg V in J Afrike), ECOWAS (Zahodnoafriške države) in MSG (Pacifiško otočje). »Medianski trgovinski sporazum« naj bi povečal trgovino za 172 % in 131 % v 1. in 2. stolpcu, v tretjem samo 48 %, v Modelu 4 53 %, medtem ko v Modelu 5 učinek nobenega sporazuma ni statistično značilno različen od 0. Študija prav tako v določenih primerih beleži upad uvoza iz zunanjih držav. Tako je ocenjeno, da medianski sporazum zmanjša trgovino z državami, ki niso vključene v sporazum, za 9,9 % in 5,6 % v modelu 1 in 2, toda samo za 2,6% v Modelu 3. 7 od 16 koeficientov odvrčanja trgovine je statistično negativnih v Modelu 3. Toda le 2 izmed teh 7 koeficientov (širitev ES 1986 in sporazumi ES leta 1993) beležijo na drugi strani pozitivne koeficiente za spremenljivke ustvarjanja trgovine. Kar pomeni, da lahko le za ta dva primera trdimo, da je prišlo do odvrčanja trgovine, saj se le tu empirična analiza sklada s klasično Vinerjevo (1950) definicijo odvrčanja trgovine, ki pravi, da mora vsako

⁴ Motiv za oblikovanje gravitacijskega modela izhaja iz fizike, bolj natančno iz gravitacijskega zakona. V ekonomiji silo privlačnosti zamenja bilateralni trgovinski tok, velikost predmetov zamenja obseg proizvodnje gospodarstev BDP, razdaljo med telesi pa zamenja razdalja med državama.

zmanjšanje v trgovini z zunanjimi državami biti spremljano s povišanjem trgovine znotraj bloka (Magee, 2008, str. 359).

Študija prav tako ocenjuje učinke regionalnih sporazumov na posamezne države, kot prikazuje Tabela 2 (Priloga 1). Skupni učinek vseh podpisanih regionalnih trgovinskih sporazumov (carinske unije, prostotrgovinska območja, preferenčni sporazumi) v obdobju 1980-1998 je povprečno povečanje uvoza znotraj blokov držav članic za 182 milijard \$, medtem ko se je uvoz iz držav ne-partneric povečal za 127 milijard \$. Učinek ustvarjanja je znašal 2,9 % skupnega uvoza držav, ki so sklenile sporazume, medtem ko je učinek odvrčanja znašal 0,30 % celotnega uvoza. Torej lahko rečemo, da so integracije držav v obdobju 1980-1998 imele v povprečju učinek ustvarjanja trgovine, saj le-ta krepko odtehta učinek odvrčanja. Širitev ES 1986 (Španija in Portugalska) je močno povečala uvoz novih članic in sicer za skoraj 30 % njunega celotnega izvoza. Enako velja za Francijo, kjer razloge lahko iščemo v tem, da le-ta meji na Španijo. Ostalim državam ES se uvoz iz novih članic ni bistveno povečal. Podobno se je zgodilo ob sklenitvi sporazumov z Madžarsko in Poljsko 1992. Tudi tu se je izvoz najbolj povečal novima preferenčnima partnericama in pa Nemčiji, ki meji na Poljsko. Kar se tiče sporazuma o prosti trgovini NAFTA, sta Mehika in ZDA beležili veliko večje povečanje uvoza, kot je bilo to v primeru Kanade (Fukao, Stern & Okubo, 2003). To nakazuje na prej omenjeni argument tradicionalnih ali naravnih trgovinskih partnerjev. Najmočneje se je trgovina za vse članice z izjemo Indonezije povečala v primeru sporazuma AESAN, kjer se uvoz nekaterih držav članic povečal ponekod tudi za več kot polovico. Kot neuspešne integracije lahko štejemo ANDEAN in COMESA, kjer učinek odvrčanja močno odtehta pozitivne učinke ustvarjanja trgovine.

2.2 Širitve evropske skupnosti

Analize preteklih širitvev EU kažejo na to, da je v splošnem učinek ustvarjanja trgovine prevladal nad odvrčanjem razen v primeru kmetijskih izdelkov. Tako se je trgovina med prvimi šestimi članicami tedaj še Evropske skupnosti med leti 1955 in 1969 podvojila v primerjavi s hipotetičnim stanjem, ko ES ne bi bila ustanovljena. Ob prvi širitvi 1973 (Velika Britanija, Danska, Irska) se je trgovina povečala za 50 %. Ob vstopu Španije in Portugalske 1986 se je trgovina med članicami povečala za 10-15 %. Razloge za zmanjševanje rasti medsebojne trgovine je možno iskati v bolj liberalizirani svetovni trgovini, ki je takrat potekala pod okriljem GATT. Tako nove članice v EU vstopajo z nižjo carinsko osnovo, kar ob enem tudi zmanjšuje tveganje odvrčanja trgovine. V skupnem se je v obdobju 1958-1999 medsebojna trgovina med članicami povečala z ene tretjine vse zunanje trgovine EU na dve tretjini. V nadaljevanju bom predstavil, kako so učinke posameznih širitvev pojasnjevale različne študije in koliko je to povečanje medsebojne trgovine bilo na račun ne-partneric.

Kokko, Matha & Tingvall (2006) v svoji analizi opazajo znake odvrčanje trgovine v začetni fazi integracije (1962-1973), kjer se je trgovina močno povečala znotraj držav članic, medtem

ko je delež Evrope kot celote ostal konstanten. Ker v tem obdobju ni prišlo do nobenega novega vstopa katere države, lahko sklepamo, da je prišlo do odvracanja trgovine. Ena prvih ex-post analiz Aitken (1973) pojasnjuje, da je v celotnem obdobju 1952-1970 Evropska skupnost imela neto učinek ustvarjanja trgovine, a prav tako nakazuje na medsebojno odvracanje trgovine med članicami ES in EFTA v šestdesetih letih. Podobno Bayoumi in Eichengreen (1995) ugotavljata, da je trgovina med članicami ES in EFTA med leti 1959 in 1964 padla za 17 %, kjer padec pripisujeta formiranju ES. Poleg tega ocenjujeta, da je trgovina med članicami ES in preostalim svetom bila letno za 1,7 % nižja, kar nakazuje na odvracanje trgovine v odnosu do preostalega sveta. Balassa (1975) je podobno kot Aitken zaznal oba učinka za to obdobje, toda pozitiven učinek pri obeh, in sicer 0,4 milijarde \$ letno.

V nasprotju s prvim obdobjem evropske integracije, analize opravljene za prvo širitev, nakazujejo na veliko bolj pozitivne učinke. Ena takih analiz, ki prikazuje jasno ustvarjanje trgovine, je bila opravljena s strani Carrere (2006). Pred vstopom Danske, Velike Britanije in Irske je trgovina med temi državami in šestimi članicami ES padala. Po vstopu je trgovina med temi tremi nekdanjimi članicami EFTA padla zaradi rasti trgovine z ES-6. Bayoumi in Eichengreen (1995) pojasnjujeta, da je od 60 % do 90 % te povečane trgovine med tremi novimi članicami in šestimi starimi rezultat ustvarjanja trgovine. Tabela 3 (Priloga 2) prikazuje trend prestrukturiranja trgovine VB proti šestim ustanoviteljicam ES še posebej pospešeno po samem vstopu 1973. Ta trend lahko pripišemo oblikovanju t. i. naturalne trgovine in prilagajanju VB že pred samim vstopom. Prav tako je možno iskati razloge v hitro rastoči produktivnosti šestih držav ustanoviteljic, s čimer Winters (1986) dokazuje ustvarjanje trgovine. Pri Irski in Danski podatki nakazujejo še hitrejšo rast s članicami ES.

Največja nesoglasja avtorjev je moč zaslediti pri vstopu Grčije leta 1981 ter Španije in Portugalske leta 1986. Tako v svoji analizi Magee (2008) ocenjuje močne učinke ustvarjanja trgovine za Španijo in Portugalsko. Enako ugotavljata Bayoumi in Eichengreen (1995). V svoji analizi ocenjujeta, da sta dve tretjini od treh četrtin povečanja trgovine treh novih članic posledica ustvarjanja trgovine. Za Španijo in Portugalsko ocenjujeta, da je večina povečanja trgovine posledica povečanih trgovinskih tokov med tema državama. Nasprotna ugotavljanja lahko zasledimo sodeč po analizi Carrere (2006), ki ugotavlja, da je vstop Španije in Portugalske zaznamovalo znatno odvracanje trgovine. Razlog za to naj bi bila skupna kmetijska politika. Carrere namreč v svoji analizi zajema celotne učinke, medtem ko se ostale študije osredotočajo zgolj na industrije in proizvode, pri katerih je bilo moč zaznati najbolj ekstremna odstopanja.

Egger in Pfaffermayr (2002) ugotavljata močne učinke ustvarjanja trgovine ob vstopu Avstrije, Švedske in Finske v EU leta 1995. Enako pozitivne učinke ugotavlja Wilhelmsson (2006) za največjo širitev 2004. Večina 12 držav članic, ki so vstopile 2004, so svojo trgovino začele prilagajati že v devetdesetih letih, zato večjih negativnih šokov ob vstopu ni bilo mogoče pričakovati. Prav tako so te države v času pristopnih pogajanj liberalizirale trgovino

tudi med seboj. Tako se je celoten proces te širitve odrazil v močnem neto ustvarjanju trgovine. Nekatero omejeno učinke odvrčanja trgovine je bilo mogoče zaslediti zgolj ob samem vstopu in sprejetju skupne kmetijske politike, kjer trgovina ni bila povsem usklajena in liberalizirana s članicami EU. V tabeli 2 povzemam ugotovitve vseh prej omenjenih avtorjev v analizah dosedanjih širitev, kjer TD pomeni, da je širitev pripeljala do odvrčanja trgovine, TC pa do ustvarjanja.

Tabela 2: Širitve EU

ŠIRITEV	AVTOR	REZULTAT
Ustanovitev (1955-1973); Nemčija, Italija, Belgija, Luksemburg, Nizozemska, Francija	Kokko et al.	TD (1962-1973)
	Aitken	TC
	Bayoumi in Eichengreen	TD
	Balassa	TC
1. ŠIRITEV (1973); VB, Irska, Danska	Carrere	TC
	Bayoumi in Eichengreen	TC
	Winters	TC
2. ŠIRITEV; Grčija (1981) Španija, Portugalska (1986)	Carrere	TD
	Magee	TC
	Bayoumi Eichengreen	TC
3. Širitev (1995); Avstrija, Finska, Švedska	Egger in Pfaffermayr	TC
4. Širitev (2004); 12 novih članic	Wilhelmsson	TC

2.3 Argument pogojev menjave (empirične ugotovitve)

Eno prvih analiz učinkov odpravljanja carin in vzpostavitve skupne carinske tarife je opravil Petith (1977). V svoji analizi je preučeval učinke na pogoje menjave Nemčije in Francije ob vzpostavitvi Evropske skupnosti 1958. Tabela 3 prikazuje spremembe v pogojih menjave, v nadaljevanju *ToT*, in spremembah v bruto nacionalnem proizvodu, v nadaljevanju *BNP*, obeh držav, ki so rezultat spremembe pogojev menjave. Spremembe v pogojih menjave so izražene v odstotkih glede na preostali svet (države, ki niso bile del Evropske skupnosti) in so odvisne od E/e , ki ponazarja razmerje med elastičnostjo substitucije med uvozom iz držav partneric in zunanjimi državami (E) v primerjavi z elastičnostjo substitucije med uvozom iz vseh virov in doma proizvedenimi produkti (e). Višji E pomeni višjo restrikcijo v domačem povpraševanju po proizvodih izven carinske unije in posledično izboljšanje pogojev menjave.

Tabela 3: Spremembe pogojev menjave in BNP (v%)

	E/e=2,4		E/e=2,8		E/e=8,8	
	ToT(v %)	BNP (v %)	ToT (v %)	BNP (v %)	ToT (v %)	BNP (v %)
Nemčija	2,6	0,39	3,1	0,47	7,4	1,2
Francija	3,6	0,27	4,2	0,32	8,9	0,66

Vir: H. Bowen, *Applied international trade analysis*, 1998, str. 512, Tabela 12.3 (povzeto po Petith 1977).

Za izbran nabor vrednosti E/e, izpisanih iz prej omenjene literature, so se nemški pogoji menjave izboljšali od 2,6 % do 7,4 %, medtem ko so se pogoji menjave Francije izboljšali od 3,6 % do 8,9 %. Spremembe v BNP kot posledica spremembe v pogojih menjave segajo od 0,39 % do 1,2 % za Nemčijo in od 0,27 % do 0,66 % za Francijo. Mnogi avtorji argument pogojev menjave navajajo kot enega glavnih učinkov, ki jih je povzročilo formiranje Evropske skupnosti (Bowen et al, str. 512-513).

3 UČINKI VSTOPA SLOVENIJE V EU

Slovenija je leta 2004 postala polnopravna članica Evropske Unije in v tem poglavju bom poskušal predstaviti učinke ustvarjanja in odvrčanja trgovine za Slovenijo z vključitvijo v EU. Slovenija je svojo trgovino z EU liberalizirala že nekaj časa pred dejanskim vstopom, kar je v skladu s teoretičnim delom zmanjšalo možnost odvrčanja trgovine. Že pred vstopom so bili učinki ustvarjanja trgovine nad učinki odvrčanja, hkrati je pa usklajevanje predpisov s pravnim redom EU bistveno zmanjšalo negativne učinke ob dejanskem vstopu. Slovenija je pomembnejše neugodne učinke utrpela predvsem zaradi odpovedi prostotrgovinskih sporazumov z državami nekdanje Jugoslavije, a tudi tu so bili učinki odvrčanja omejeni zgolj na določene panoge.

3.1 Liberalizacija in prestrukturiranje slovenske trgovine že v zgodnjih devetdesetih

Slovenija je do leta 2001 podpisala prostotrgovinske sporazume z 32 državami, s katerimi opravi 85 % svoje zunanje trgovine. Sporazumi so se nanašali predvsem na industrijske izdelke. Torej, če odštejemo trgovino s kmetijskimi, živilskimi, tekstilnimi in jeklarskimi izdelki, katerih liberalizacija ni bila popolnoma vključena v te sporazume, je do leta 2001 približno 75 % slovenske mednarodne menjave bilo že proste (Damijan, 2002, str. 123-124).

Delež slovenske trgovine s članicami EU je pred samim vstopom v integracijo znašal približno 70 %, zato drastičnih sprememb ob dejanskem vstopu ni bilo mogoče pričakovati. Preusmerjanje trgovine k članicam EU je potekalo v naslednjih korakih. Takoj po osamosvojitvi leta 1993 je Slovenija z EU sklenila Sporazum o gospodarskem sodelovanju, leta 1996 pa še Pridružitveni sporazum (stopi v veljavo 1999), z letom 1997 pa je začel veljati

začasni sporazum⁵. Slovenija je leta 1996 prav tako uvedla novo carinsko tarifo, ki je enostransko znižala uvozne dajatve na raven tistih, ki so veljale v EU za tretje države. Dejanske uvozne dajatve so se tekom devetdesetih torej močno znižale. Podatki Urada za makroekonomske analize in raziskave, v nadaljevanju UMAR, o dejansko plačanih uvoznih dajatvah v obdobju 1992-2000, ki upoštevajo to znižanje nominalnih carinskih stopenj in številnih drugih oprostitev v procesu liberalizacije, kažejo, da so se uvozne dajatve za Slovenijo znižale s 5,9 % na 1,7 %, v trgovini z EU-15 pa s 6,4 % na 1,3 %. Pri tem je treba omeniti, da je nova carinska tarifa, sprejeta leta 1996, znižala nominalno uvozno zaščito brez upoštevanja ostalih oprostitev s 14,6 % na 10,7 % (Ferk et al., 2004, str.14).

Študija, ki sta jo opravila J.P. Damijan in D. Caf (1995), je pokazala ocene potencialnih učinkov nove carinske tarife in Pridružitvenega sporazuma. Študija je pokazala pozitivne makroekonomske učinke liberalizacije trgovine Slovenije z EU v skupni vrednosti približno 5 % BDP. Ugodni učinki so se pokazali pri zniževanju uvoznih cen za skoraj 10 %, povečanjem izvoza za približno 13 % in zmanjšanjem proizvodnih stroškov na račun boljše izrabe ekonomij obsega, za približno 3,2 %. Ocene, pridobljene s to študijo, so bile dejansko utemeljene, saj je gospodarska rast zaradi te liberalizacije slovenske zunanje trgovine z EU med leti 1996 in 2002 doprinesla za približno 0,7 % večji gospodarski rasti v Sloveniji, kot bi ta sicer bila (Damijan et al., 2003, str.17-18). Podrobnejše ocene učinkov obravnavane študije so pokazane v Tabeli 4, Priloga 3.

3.2 Potencialne nevarnosti

Po odpravi preostalih carinskih dajatev na uvoz industrijskih izdelkov iz EU-15 leta 2001 se je zaščita ohranjala na področjih, kot so kmetijstvo in gozdarstvo, proizvodnja hrane, pijače in tobaka ter ostalo. Tako je bilo največje negativne posledice ob dejanskem vstopu mogoče pričakovati prav na teh področjih, kjer je uvoz iz EU pred vstopom Slovenije bil močno omejen. V Tabeli 4 je prikazan vpliv carinske tarife EU na višino uvoznih dajatev za tovrstno blago iz EU in drugih držav. Vidno je, da so uvozne dajatve za kmetijske izdelke in živila v letu 2001 višje za države EU kot druge države. S samim vstopom Slovenije v EU pa se položaj za tretje države v primerjavi s članicami EU bistveno poslabša (Ferk et al., 2005, str. 14).

⁵ Začasni sporazum je deloval v korist Slovenije, saj je leta 1997 z izjemo nekaterih izdelkov odpravil vse carinske in ostale omejitve na industrijske izdelke, ki jih Slovenija izvozi v EU. Nasprotno pri uvozu iz EU v Slovenijo so dajatve bile leta 1997 ukinjene na industrijsko blago, ki se ne proizvaja v Sloveniji, za ostale proizvode pa so se carinske dajatve postopno zniževale do leta 2001.

Tabela 4: Povprečna plačana uvozna dajatev v odstotnem deležu od vrednosti uvoza

	EU		Tretje države	
	2001	2004	2001	2004
Kmetijstvo, lov in gozdarstvo	6,25 %	0,0 %	2,00 %	6,3 %
Hrana, pijača in tobak	11,75 %	0,0 %	7,65 %	6,3 %

Vir : B. Ferk et al., *Učinki vstopa Slovenije v EU na gospodarska gibanja v letu 2004*, str.15, Tabela 1 (povzeto po Majcen(2002)).

Poleg liberalizacije teh občutljivih proizvodov so se obenem razveljavili nekateri obstoječi sporazumi o prosti trgovini in sklenili novi. Največji vpliv na odvrčanje trgovine bi tako imela razveljavitev prostotrgovinskih sporazumov z državami nekdanje Jugoslavije, predvsem s Hrvaško in Makedonijo, saj sta imeli ti državi podpisan stabilizacijsko pridružitveni sporazum, ki postopno ukinja dajatve za izvoznike EU, kar povečuje konkurenco slovenskim izvoznikom na teh trgih, saj slovenska menjava na področju industrijskih proizvodov s temi državami poteka brez carinskih dajatev že od leta 2001. Torej ukinitvev prostotrgovinskih sporazumov z državami nekdanje Jugoslavije je z vključitvijo Slovenije v EU predstavljala grožnjo preusmeritve nekaterih panog, ki so bile močno odvisne od izvoza na te trge. Tabela 5, Priloga 4 prikazuje odstotne deleže slovenskega izvoza v prej omenjene države in EU po panogah leta 2001. Krepko obarvani podatki prikazujejo močno in srednje ogrožen izvoz. Delež močno ogroženega slovenskega izvoza (kmetijstvo ter živilska in naftna industrija) je znašal 16 % izvoza v države nekdanje Jugoslavije, kar je nekaj manj kot 3 % celotnega slovenskega izvoza. Delež srednje ogroženega izvoza (kemična, lesna in papirna industrija) pa je znašal okrog 37 % izvoza v nekdanje Jugoslavije ali 6 % celotnega izvoza Slovenije. Vstop Slovenije v EU po teh podatkih bi lahko tako ogrozil največ 9 % slovenskega izvoza (Damijan et al., 2003, str. 22-23).

3.3 Ex-Ante analiza

Učinke, ki bi jih lahko imela na slovensko gospodarstvo odprava prostotrgovinskih sporazumov s Hrvaško, BiH in Makedonijo ob vstopu Slovenije v EU, so simulirali Damijan, Polanec in Majcen (1999). Ukinitvev prostotrgovinskega sporazuma s Hrvaško bi po dobljenih rezultatih najslabše vplivala na slovensko živilsko, kemično, tekstilno, strojno in avtomobilsko industrijo, kar bi bil odraz visokih carinskih ovir na te proizvode na Hrvaškem, ki pred vstopom za slovenska podjetja niso veljala. Tako bi ukinitvev sporazuma s Hrvaško po tej študiji zmanjšala industrijsko proizvodnjo za 2,6 %, oz. slovenski BDP za 0,6 %. Strošek ukinitvev sporazuma z Makedonijo je zmanjšanje industrijske proizvodnje za 0,71 %, slovenski BDP pa za 0,17 %. Glede na dejstvo, da je izvoz v BiH za polovico manjši, kot je na Hrvaško, študija predvideva, da bi bili tudi stroški polovični, torej znižana proizvodnja za 0,7 odstotne točke in manjši BDP za 0,3 odstotne točke. Skupni učinek ukinitvev

prostotrgovinskih sporazumov z državami na področju nekdanje Jugoslavije bi se torej odražal v znižani proizvodnji za 4,5 % in manjšem BDP za okrog 1,1 %. Na letni ravni bi to pomenilo manjšo rast za največ 0,05 odstotne točke. Podrobnejše ocene vseh obravnavanih panog so prikazane v Tabeli 6, Priloga 5.

3.4 Ex-Post analiza

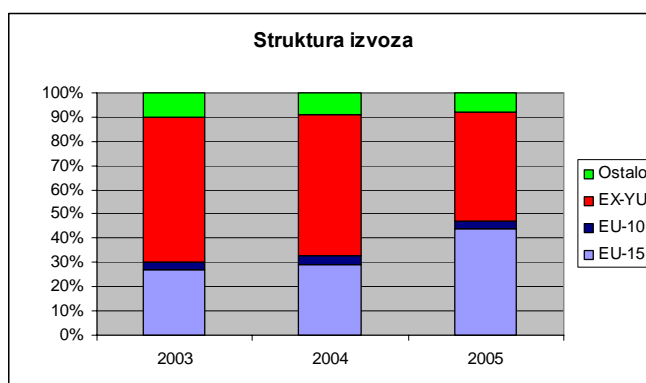
3.4.1 Analiza učinkov na ogrožene panoge

Zgoraj sem opisal ex-ante analizo Damijan et al. (1999), ki je obravnavala Hrvaško in BiH, kot primer posledic ukinitve sporazumov z državami nekdanje Jugoslavije. Vstop Slovenije v EU je v letu 2004 vplival predvsem na izvoz v Makedonijo in BiH in ne v tolikšni meri na menjavo s Hrvaško. Razlog za to tiči v tem, da so bili v izvozu na Hrvaško zastopani proizvodi, za katere je bila trgovina med EU in Hrvaško prosta že pred slovenskim vstopom. Tako je rast izvoza v BiH letu 2004 bila dokaj skromna (3,5 %), izvoz v Makedonijo pa je celo vpadel (-2,6 %). Pri tem je viden vpliv odprave prostotrgovinskih sporazumov, saj so bile v prvih 4 mesecih dosežene visoke rasti izvoza v panogah, kot so, živila, pijače, usnjeni izdelki, lesna in papirna industrija, ter električni aparati, po maju 2004 pa je bil zabeležen nagel padec. Makedonija je sicer imela, tako kot Hrvaška, sklenjen stabilizacijsko-pridružitveni sporazum, vendar pa za razliko od Hrvaške izvoz v Makedonijo predstavljajo kmetijsko-živilski izdelki, za katere so veljale carinske dajatve, ki so se z vstopom Slovenije spremenile. Uvoz kmetijskih izdelkov v Slovenijo je bil v letu 2004 višji za 12,1 %. Ob tem je treba omeniti, da se je zmanjšal uvoz iz držav nekdanje Jugoslavije in povečal uvoz iz držav EU-15 za več kot 25 %, kar kaže na odvratanje trgovine na tem področju. Naj omenim, da to preusmerjanje uvoza ni pustilo večjih strukturnih posledic, saj je Slovenija že pred samim vstopom 90 % uvoza kmetijskih izdelkov in 70 % uvoza živilskih izdelkov uvozila iz EU. Izvoz je upadel za 12,3 %, kar se je v blagovni strukturi najbolj poznalo pri izvozu pijač in živil. Izvoz na trge nekdanje Jugoslavije se je v letu 2004 znižal za 15 %, očitni razlog za to je ukinitve prostotrgovinskih sporazumov in izvoznih spodbud. Nekoliko bolj opazen je tudi nagel padec uvoza iz Rusije (kovinarska industrija) takoj po vstopu, saj je pred vstopom veljala ničelna carinska stopnja v tej panogi, po vstopu pa 6 % (Ferk et al., 2005, str. 18-20).

Še nekoliko izrazitejše spremembe na področju menjave s kmetijskimi izdelki je možno opaziti v letu 2005. Izvoz živilskih proizvodov je narasel za 16,4 %, uvoz pa za 15,1 % in sta tako dosegla najvišji vrednosti do takrat. Zopet se je zmanjšal izvoz pijač, ki je v preteklosti bil usmerjen na trge nekdanje Jugoslavije. Zato pa so se močno povečali deleži nekaterih izvoznih skupin (mlečni izdelki, sladkor, mesnih izdelkov, sadje ...), ki so pred vstopom Slovenije v EU predstavljali izredno majhne deleže v celotnem izvozu. Poleg sprememb v proizvodni strukturi so se še naprej dogajale regionalne strukturne spremembe, kar zadeva kmetijske izdelke. Izvoz v EU-25 je porasel za 63 %, medtem ko se je izvoz v države nekdanje Jugoslavije zmanjšal za 10 %. Tako je v letu 2005 delež držav nekdanje Jugoslavije

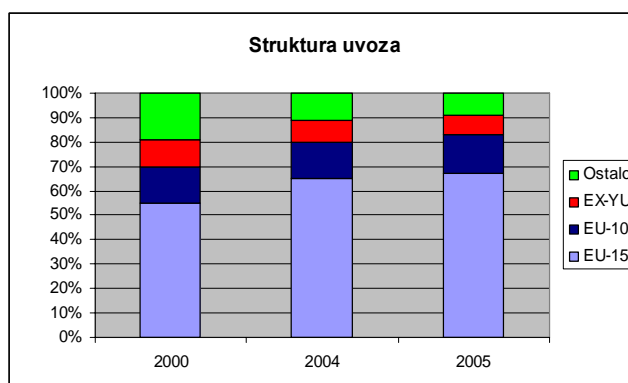
v strukturi izvoza prvič po letu 2005 padel pod 50 % (na 45 %). Delež držav nekdanje Jugoslavije je v letu 2005 še vedno prevladujoč, delež EU-15 znaša 44 %. Odvračanje trgovine na področju živilskih izdelkov se kaže tudi na uvozni strani, a ne v tolikšni meri. Uvoz iz EU-25 se je povečal za 19%, kar pomeni, da se je delež EU-25 v strukturi povzpел z 80 % na 83 %, medtem ko se je delež držav nekdanje Jugoslavije znižal za 1 odstotno točko (z 9 % na 8 %). Močno se je v strukturi uvoza živilskih izdelkov zmanjšal tudi delež ostalih držav in sicer z 19 % na 9 %. Poleg zgoraj opisanih preusmerjanj slovenskega uvoza in izvoza pa je na področju kmetijstva slovenski vstop v EU imel še en vidnejši učinek. Zaradi večje izpostavljenosti konkurenci so se cene kmetijskih izdelkov v letu 2005 realno znižale za 3,2 %, kar je največje znižanje tovrstnih cen do takrat (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2006, str. 40-47).

Slika 4: Struktura slovenskega izvoza živilskih izdelkov 2003-2005

Vir: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Poročilo o stanju kmetijstva v letu 2005, 2006, str. 46, Slika 19, (povzeto po SURS, obdelava Kmetijski inštitut Slovenije).

Slika 5 Struktura slovenskega uvoza živilskih izdelkov 2003-2005

Vir: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Poročilo o stanju kmetijstva v letu 2005, 2006, str. 46, Slika 19, (povzeto po SURS, obdelava Kmetijski inštitut Slovenije).

3.4.2 Analiza učinkov na celotno menjavo

Da bi ocenil takojšnje posledice vstopa Slovenije v EU, sem pripravil tabeli s primerjavo uvoza in izvoza v letih 2003 in 2005 po posameznih državah (glej Priloga 6, Tabela 7 in 8).

Kot je mogoče videti iz omenjenih tabel, se je mednarodna menjava po vstopu v EU okrepila po skoraj vseh regionalnih segmentih. To velja tudi za mednarodno menjavo z državami nekdanje Jugoslavije, ki so predstavljale največjo potencialno nevarnost za pojav negativnih učinkov. Tako se je uvoz iz teh držav povečal za 65,4 %, izvoz pa za 25,8 %. Pri izvozu je mogoče opaziti, da je rasla trgovina z nekaterimi državami, ki prej niso veljale za tradicionalne partnerice, kot so Belgija, Luksemburg, VB, Portugalska, Španija ... To nakazuje na učinek ustvarjanja trgovine, saj pri ostalih regionalnih segmentih ni bilo mogoče zaznati padca menjave. Pri menjavi z novimi članicami je sicer mogoče opaziti padec pri določenih državah, vendar gre za države, s katerimi Slovenija opravi zelo majhen delež menjave, obenem pa je to kompenzirano z močno rastjo (več kot 33 %) pri za Slovenijo najpomembnejših novih članicah (Češka, Slovaška in Poljska). Enako, tako za EU 15 in EU 10, velja tudi pri uvozu. Vse skupaj tako pripelje do tega, da se je izvoz v nove članice v primerjavi z letom 2003 povečal za 30,2 %. Znatnejše preusmerjanje trgovine je možno zaznati le pri ostalih državah, bolj natančno pri menjavi z ZDA. Tako je bila rast uvoza iz ZDA v primerjavi z letom 2003 v letu 2005 zgolj 9,4 %, izvoz v ZDA pa je celo upadel za 33 %. Bolj nazorni prikazi stopenj rasti uvoza in izvoza, ki zajemajo daljše obdobje so prikazani v Tabelah 5 in 6. Kot je mogoče videti je ob samem vstopu Slovenije v EU rast izvoza Slovenije močno poskočila na novo raven, najbolj konsistentna rast pa je razumljivo bila pri EU-25. Pri uvozu je slika nekoliko drugačna, saj lahko vidimo, da je pri preostalem svetu uvoz iz skupine držav Ostalo močno upadel leta 2004, kar nakazuje možnost odvratanja trgovine. Kakorkoli že, v naslednjih letih je rast uvoza za ostale države zelo močna, zato ti rezultati tega ne potrdijo.

Tabela 5: St. rasti celotnega izvoza po skupinah držav

St. rasti izvoza po skupinah držav (v %)					
	2003/2002	2004/2003	2005/2004	2006/2005	2007/2006
EU-25	2,30	15,40	18,80	20,0	20,3
EX-YU	3,10	17,44	8,18	21,56	14,65
Ostalo	4,40	19,10	15,20	18,70	15,30

Vir: Eurostat, External and intra-European trade: Statistical yearbook- Data 1958-2007, 2009, str. 292-293,297.

Tabela 6: St. rasti celotnega uvoza po skupinah držav

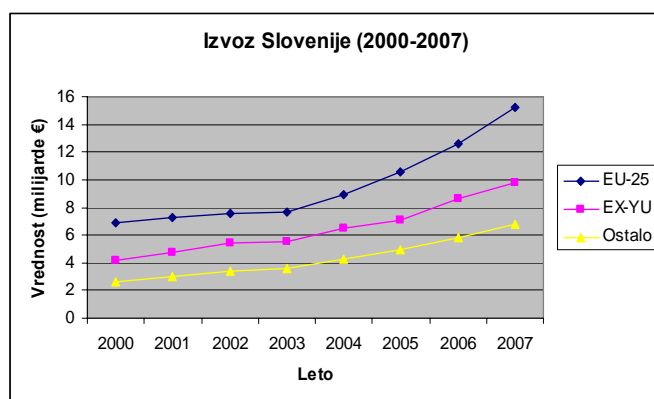
St. rasti uvoza po skupinah držav (v %)					
	2003/2002	2004/2003	2005/2004	2006/2005	2007/2006
EU-25	4,40	25,10	10,80	15,10	13,6
EX-YU	-11,60	22,35	13,07	31,90	50,17
Ostalo	10,50	-10,90	31,40	27,00	41,30

Vir: Eurostat, External and intra-European trade: Statistical yearbook- Data 1958-2007, 2009, str. 294-295, 297.

Sliki 6 in 7 poleg rasti uvoza in izvoza Slovenije prikazujeta tudi samo strukturo celotnega uvoza in izvoza. Kot je moč videti, je rast izvoza v države nekdanje Jugoslavije ostala dokaj

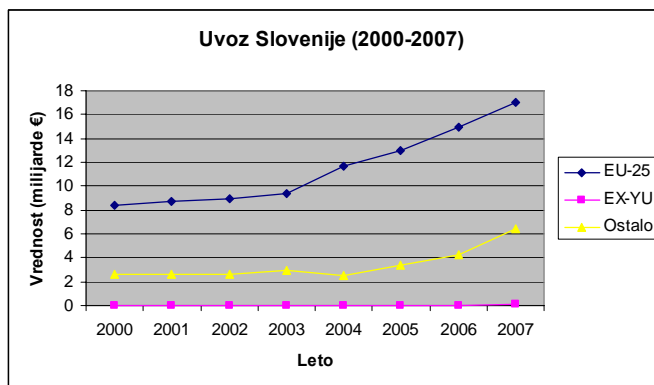
konsistentna, vendar pa je izvoz v EU-25 zato toliko bolj pospešeno rasel. Ta razlaga spremembe izvozne strukture kaže na jasen učinek ustvarjanja trgovine, saj je Slovenija ob nespremenjeni rasti v države nekdanje Jugoslavije in ostale države beležila pospešeno rast v EU-25. Pri uvozu je možno, kot sem že omenil pri Tabeli 6, zaslediti padec pri skupini Ostale države v letu 2004, medtem ko se je istočasno uvoz iz držav EU-25 močno povečal. Iz tega je možno sklepati, da je slednje povišanje bilo prav na račun ostalih držav, kar pomeni, da je v tem letu prišlo do odvrčanja trgovine. Iz Slike 7 je vidno, da je slovenski uvoz že pred samim vstopom leta 2004 bil močno koncentriran (več kot 80 %) na EU-25, zato takšen rezultat prinaša majhne posledice za blaginjo.

Slika 6: Izvoz Slovenije po skupinah držav (2000-2007)

Vir: Eurostat, *External and intra-European trade: Statistical yearbook- Data 1958-2007, 2009, str. 290.*

Slika 7: Uvoz Slovenije po skupinah držav (2000-2007)

Vir: Eurostat, *External and intra-European trade: Statistical yearbook- Data 1958-2007, 2009, str. 290.*

3.5 Empirični preizkus Ex-Post analize

Tudi pri analizi četrletnih podatkov uvoza in izvoza Slovenije med leti 2001 in vključno z letom 2007 (glej Priloga 7, Slika 2), ne glede na skupino držav, lahko opazimo rast tako uvoza kot izvoza po vstopu Slovenije v EU. Iz slike je vidna precej počasna in konstantna rast do prvega kvartala leta 2004, medtem ko je z vstopom vidna precej bolj pospešena rast tako uvoza kot izvoza.

Ker zgoraj obravnavane analize ne dajejo jasnega odgovora kolikšen je bil čisti vpliv vstopa Slovenije v EU in kakšen vpliv so imele druge spremenljivke, sem ocenil naslednji model (9):

$$\ln Uvoz = \alpha + \beta_2 EU_dummy + \beta_3 \ln BDP_{SLO} + \beta_4 D2 + \beta_5 D3 + \beta_6 D4 + \beta_7 t + u \quad (9)$$

V modelu 9 sem uporabil deflacionirane⁶ četrtletne podatke za slovenski uvoz in slovenski BDP med leti 2001 in 2007. *EU_dummy* je nepravna spremenljivka, ki zavzema vrednosti 0 za obdobje pred vstopom Slovenije v EU (od prvega četrtletja 2001 do drugega četrtletja 2004) in vrednost 1 za obdobje po vstopu (od drugega četrtletja 2004 do zadnjega četrtletja 2007). Na podlagi ekonomske teorije, po kateri obstaja pozitivna povezanost med uvozom in bruto domačim proizvodom, sem v model vključil četrtletne podatke za slovenski BDP_{SLO} v enakem obravnavanem obdobju. Da bi izključil vpliv sezone in prikazal čisti vpliv vstopa Slovenije v EU, sem vključil naslednje nepravne spremenljivke: *D2*, ki zavzema vrednosti 1 za vse druge kvartale vsakega leta, *D3* za vse tretje kvartale in *D4* za vse četrte kvartale. Vpliv trenda je izražen s spremenljivko *t* (1=prvo četrtletje 2001, ..., 28=zadnje četrtletje 2007). Ocene modela so prikazane v Tabeli 9 (Priloga 7). Vrednost determinacijskega koeficienta R^2 je zelo visoka, in sicer znaša 0,985, vendar obstaja možnost pojava multikolinearnosti⁷, zaradi povezanosti trenda in BDP_{SLO}. Izračun variančnega inflacijskega koeficienta VIF⁸ za spremenljivko BDP_{SLO} znaša 55, korelacijska matrika (glej Tabelo 10, Priloga 7) pa dejansko kaže največjo povezanost med spremenljivkama BDP_{SLO} in *t*. Ker torej spremenljivka BDP_{SLO} dovolj močno povzema tudi trend, sem v nadaljevanju pri ocenah izpustil spremenljivko *t* (enako velja pri modelu izvoz). Ocene modela brez trenda so podane v Tabeli 7. Ocena determinacijskega koeficienta znaša 0,985, kar pomeni, da je 98,5 % variabilnosti odvisne spremenljivke *lnUvoz* pojasnjeno s spremenljivkami opredeljenimi v modelu. Ocena regresijskega koeficienta β_2 znaša 0,044 in je statistično značilen pri manj kot 5 % stopnji tveganja, kar pomeni, da je bil slovenski uvoz na četrtletni ravni po vstopu v povprečju višji za 4,4 % kot v četrtletjih pred vstopom. Podoben model sem ocenil za slovenski izvoz (10):

$$\ln Izvoz = \alpha + \beta_2 EU_dummy + \beta_3 \ln BDP_w + \beta_4 D2 + \beta_5 D3 + \beta_6 D4 + u \quad (10)$$

Spremenljivka BDP_w se nanaša na četrtletne rasti svetovnega BDP med leti 2001 in 2007. tokrat je 80,2 % variabilnosti odvisne spremenljivke *lnIzvoz* pojasnjeno z spremenljivkami opredeljenimi v modelu. Ocena β_2 regresijskega koeficienta za izvoz znaša 0,238, kar pomeni, da je čisti vpliv vstopa Slovenije v EU izražen v povprečno za 27 % ($e^{0,238}$) višjem slovenskem izvozu na četrtletni ravni v primerjavi z izvozom pred vstopom Slovenije v EU.

⁶ Podatki so deflacionirani s pomočjo četrtletnih indeksov povprečnih vrednosti zunanje trgovine

⁷ Obstaja povezava med eno ali več pojasnjevalnimi spremenljivkami.

⁸ $VIF = 1/(1-R^2)$, kjer uporabimo R^2 pomožnega regresijskega modela med pojasnjevalnimi spremenljivkami, kjer R^2 zavzema največjo vrednost. Ko VIF preseže vrednost 10 je znak, da je multikolinearnost previsoka in, da je potrebno ukrepati.

Tabela 7: Ocene regresijskega modela ($\ln Uvoz$, $\ln Izvoz$, $\ln Uvozkg$, $\ln Izvozkg$)

	$\ln Uvoz^{***}$ (vrednostno)	$\ln Izvoz^{***}$ (vrednostno)	$\ln Uvozkg^{***}$	$\ln Izvozkg^{***}$
Konstanta	-8,075*** (0,896)	7,749*** (0,086)	-1,953 (1,957)	14,237*** (0,094)
EU_dummy	0,044** (0,019)	0,238*** (0,057)	-0,079* (0,042)	0,125* (0,062)
$\ln BDP_{SLO}$ $\ln BDP_w$	1,891*** (0,106)	0,167** (0,075)	2,002*** (0,231)	0,207** (0,082)
D2	-0,054*** (0,016)	0,034 (0,053)	-0,059 (0,034)	0,130** (0,058)
D3	-0,57*** (0,016)	0,049 (0,053)	0,039 (0,035)	0,117 (0,058)
D4	-0,032* (0,017)	0,058 (0,053)	-0,011 (0,036)	0,087 (0,058)
R²	0,985	0,802	0,905	0,696
Št. opazovanj	28	28	28	28

*** stopnja značilnosti pri manj kot 1% stopnji tveganja, ** stopnja značilnosti pri manj kot 5% stopnji tveganja, * stopnja značilnosti pri manj ko 10% stopnji tveganja; v oklepajih so zapisane standardne napake ocen regresijskih koeficientov.

Vir: SURS, 2010.; IMF, 2010.

Poleg tega, da sta se z vstopom vrednostno povečala tako izvoz kot uvoz pa obstaja možnost, da se je z vstopom spremenila tudi sama struktura zunanje trgovine. Tako sem ponovno ocenil zgornja modela, vendar sem tokrat upošteval podatke za uvoz in izvoz izražene v 1000kg. Kot je razvidno iz tabele 8, je ocena izvoza, izražena v neto 1000 kg, sledila vrednostno izraženem izvozu, saj se je povečal v povprečju za 13 % ($e^{0,125}$), vendar pa je to 14 odstotnih točk manj kot prej. Na podlagi tega je možno sklepati, da je Slovenija po vstopu izvažala produkte z višjo povprečno ceno. Bolj izrazite strukturne spremembe so vidne pri uvozu. Uvoz, izražen v kilogramih, se je z vstopom Slovenije zmanjšal, medtem ko se je vrednostno izraženo povečal. Iz tega sledi, da so nizkocenovne produkte zamenjali produkti višjega tehnološkega razreda z višjo povprečno ceno.

Zgoraj ocenjena modela sta pokazala, da se je zaradi vstopa v EU vrednostno povečal tako uvoz kot izvoz Slovenije. Modela pa nista pojasnila, če je bilo to povečanje morda na račun trgovine z državami, ki so ostale zunaj EU. V ta namen sem ocenil naslednji model (11):

$$\ln IM_{SLOjt} = \alpha + \beta_2 \ln BDP_{SLOt} + \beta_3 \ln BDP_{jt} + \beta_4 \ln R_{SLOj} + \beta_5 TC_dummy + \beta_6 TD_dummy + u \quad (11)$$

$\ln IM_{SLOjt}$ se nanaša na logaritem uvoza Slovenije iz države j v času t . $\ln BDP_{SLOt}$ je logaritem BDP Slovenije v času t , $\ln BDP_{jt}$ je BDP države izvoznice j . $\ln R_{SLOj}$ je logaritem razdalje med Slovenijo in državo uvoznico j . TC_dummy je neprava spremenljivka, ki zavzema vrednost 1, če sta tako Slovenija kot država izvoznica članici EU v času t . TD_dummy zavzema vrednost 1, če je Slovenija članica EU, država izvoznica pa ne. Pozitivni β_5 bo nakazoval ustvarjanje trgovine, medtem ko bo negativni β_6 nakazoval odvrčanje trgovine. Baza podatkov se nanaša na uvoz Slovenije po državah na letni ravni med leti 2001 in 2007. Med podatke so zajeti podatki o uvozu iz držav EU-25, nekdanje Jugoslavije, Švice, Norveške, ZDA, Ruske federacije, Kitajske in Japonske. Rezultati so podani v Tabeli 8. Ocena regresijskega

koeficienta znaša $\beta_5=0,288$, kar pomeni, da je trgovina med članicami v povprečju višja za 33 % ($e^{0,288}=1,33$) kot v primeru, ko Slovenija ni bila članica ali od trgovine z nečlanicami. Ocena regresijskega koeficienta za *TD_dummy* znaša $\beta_6=0,385$, iz česar sledi, da je uvoz Slovenije iz ne-članic po vstopu Slovenije bil v povprečju višji za 47 % ($e^{0,385}=1,47$) kot pred vstopom Slovenije. To je možno, ko država, ki vstopa v integracijo, sprejme nižjo carinsko tarifo, kot jo je imela prej, kar je bil tudi primer Slovenije ob vstopu v EU v večini gospodarskih sektorjih. Podoben model sem ocenil tudi za izvoz.

$$\ln EX_{SLOjt} = \alpha + \beta_2 \ln BDP_{SLOt} + \beta_3 \ln BDP_{jt} + \beta_4 \ln R_{SLOj} + \beta_5 TC_dummy + \beta_6 TD_dummy + u \quad 12$$

Ocene regresijskega modela so podane v tabeli 8. Ocena regresijskega koeficienta za *TC_dummy* znaša $\beta_5=0,058$, kar pomeni, da je bil izvoz v države članice v povprečju za 6 % ($e^{0,058}=1,06$) višji kot menjava med nečlanicami in pred vstopom Slovenije v EU. Izvoz v ne-članice se je v povprečju po vstopu Slovenije v EU povečal za 37 % ($e^{0,315}=1,37$). Ocene, tako za uvoz kot izvoz, torej kažejo, da odvratanja trgovine ob vstopu Slovenije v EU ni bilo mogoče zaznati, saj trgovina med Slovenijo in nečlanicami ni upadla, še več, povečala se je, ob hkratnem povečanju trgovine med Slovenijo in članicami. Panelna regresija⁹ rezultate samo še potrjuje. Tako sta pri uvozu regresijska koeficienta za *TC_dummy* in *TD_dummy* pozitivna, hkrati pa tudi statistično značilna. Pri izvozu je *TD_dummy* negativen, vendar statistično neznačilen, kar pomeni, da odvratanja trgovine ni bilo mogoče potrditi.

Tabela 8: Ocene regresijskih modelov ($\ln IM_{SLOjt}$, $\ln EX_{SLOjt}$)

	Linearna regresija		Panelna regresija	
	$\ln IM_{SLOjt}^{***}$	$\ln EX_{SLOjt}^{***}$	$\ln IM_{SLOjt}^{***}$	$\ln EX_{SLOjt}^{***}$
Konstanta	11,205 (7,633)	9,609 (7,145)	0,508 (3,298)	-1,410 (3,257)
$\ln BDP_{SLOt}$	0,209 (0,761)	0,655 (0,712)	0,912** (0,349)	0,961** (0,345)
$\ln BDP_{jt}$	0,894*** (0,030)	0,597*** (0,028)	0,135 (0,136)	0,276** (0,136)
$\ln R_{SLOj}$	-1,773*** (0,068)	-1,649*** (0,063)	Izpuščena	Izpuščena
<i>TC_dummy</i>	0,288 (0,263)	0,058 (0,246)	0,315** (0,116)	0,266** (0,114)
<i>TD_dummy</i>	0,385 (0,283)	0,315 (0,265)	0,268** (0,134)	-0,190 (0,132)
R²	0,837	0,789	0,235	0,139
Št. opazovanj	231	231	231	231

*** stopnja značilnosti pri manj kot 1% stopnji tveganja, ** stopnja značilnosti pri manj kot 5% stopnji tveganja, * stopnja značilnosti pri manj kot 10% stopnji tveganja. V oklepajih so zapisane standardne napake ocen regresijskih koeficientov.

Vir: SURS, 2010; Eurostat, 2010; OECD, 2010.

⁹ Iz regresije izloči vse časovno fiksne spremenljivke, oziroma spremenljivke, ki se razlikujejo med paroma držav, vendar so konstantne skozi čas.

SKLEP

Temeljna koncepta ekonomske integracije sta ustvarjanje in odvracanje trgovine. Zaradi negativnega učinka odvracanja trgovine je carinska unija pogostokrat opredeljena kot druga najboljša pot k liberalizaciji trgovine. Učinkoviteje bi namreč bilo, če bi države unilateralno zniževale svoje uvozne zaščite. Kljub temu pa teorija pojasnjuje, kdaj bo ekonomska integracija uspešnejša in kdaj bodo učinki odvracanja trgovine manjši (nižja carinska tarifa s preostalim svetom, višja elastičnost domačega povpraševanja, višje razlike v zaščiti med partnericami pred formiranjem integracije, večje število vključenih držav ...). Poleg omenjenih statičnih učinkov pa formiranje carinske unije prinaša tudi pozitivne dinamične učinke. V prid integracijam prav tako govorita argumenta pogojev menjave in ekonomij obsega.

Med leti 1980 in 2000 je oblikovanje takšnih ali drugačnih integracij doživelo svoj razcvet. Učinek tega je bil povprečno povečanje uvoza 182 mrd\$ iz držav članic, ki so oblikovale integracijo, in 127 mrd\$ iz ne-članic. Skupni učinek bruto ustvarjanja trgovine je znašal približno 2,5 %, medtem ko je učinek odvracanja znašal 0,3 % celotnega uvoza. V tem obdobju so torej države v povprečju beležile pozitivne učinke oblikovanja integracij, saj učinek ustvarjanja trgovine odtehta učinek odvracanja. Kot neuspešne ekonomske integracije lahko izpostavim ANDEAN in COMESA. Analize preteklih širitv Evropske skupnosti prav tako ponuja pozitivne rezultate razen v primeru kmetijskih izdelkov. Trgovina med prvimi šestimi članicami se je med leti 1955 in 1969 podvojila, v primerjavi s hipotetičnim stanjem, ko ES ne bi bila ustanovljena. Ob prvi širitvi 1973 (Velika Britanija, Danska, Irska) se je trgovina povečala za 50 %. Ob vstopu Španije in Portugalske 1986 se je trgovina med članicami povečala za 10-15 %. Manjša rast trgovine je posledica vedno bolj liberalizirane svetovne trgovine. V skupnem se je v obdobju 1958-1999 medsebojna trgovina med članicami povečala z ene tretjine vse zunanje trgovine EU na dve tretjini.

Slovenija je s prestrukturiranjem zunanje trgovine k EU pričela takoj po osamosvojitvi in izgubi jugoslovanskih trgov. Pred samim vstopom leta 2004 je Slovenija 70% svoje mednarodne menjave opravila z državami EU, zato večjih negativnih učinkov ni bilo mogoče pričakovati. Med najbolj ogrožene panoge bi lahko šteli kmetijstvo in gozdarstvo, živilsko industrijo in tobak. Kot grožnja bi lahko šteli tudi odpoved prostotrgovinskih sporazumov z državami nekdanje Jugoslavije, saj na ta način slovenski izvozniki ob vstopu v EU niso več uživali preferenčnega položaja. EX-post analiza kaže, da je dejansko prišlo do odvracanja trgovine na področju živilskih izdelkov pri izvozu in do manjših negativnih učinkov pri uvozu. Vendar pa ti negativni učinki niso imeli vidnejših posledic v celotni menjavi Slovenije, prav tako so bili pa tudi kompenzirani s povišanjem potrošnikovega presežka zaradi znatno nižjih cen živilskih izdelkov. Kar zadeva celotno zunanjo trgovino Slovenije, je jasno, da je prišlo do učinka ustvarjanja trgovine, saj je trgovina z državami EU pospešeno

rasla ob nespremenjeni menjavi z državami nekdanje Jugoslavije in preostalim svetom. Prav tako linearna regresijska analiza in panelna regresijska analiza nista pokazali učinka odvrčanja. Kot dodaten učinek vstopa Slovenije v EU naj omenim še spremembo v uvozni in izvozni strukturi, kar zadeva proizvode. Po vstopu se je namreč povečala menjava proizvodov višjega tehnološkega razreda z višjo povprečno ceno.

LITERATURA IN VIRI

1. Aitken, N., (1973). *The effect of the EEC and EFTA on European trade: A temporal cross-section analysis*. *American Economic Review* 63, 881–892.
2. Baldwin, R. & Taglioni, D. (2006). Gravity for Dummies and Dummies for Gravity Equations. *NBER Working Paper*, 12516 (2006).
3. Bayoumi, T. & Eichengreen, B. (1995). *Is regionalism simply a diversion? Evidence from the evolution of the EC and EFTA*. *NBER Working Paper*, 5238.
4. Bhagwati, J., Krishna P. & Panagariya, A. (1999). *Trading blocs: Alternative approaches to analyzing preferential trade agreements*. B.k.: Massachusetts Institute of Technology.
5. Bowen, H., Hollander, A. & Vianne, J.M. (1998). *Applied International trade analysis*. B.k.: University of Michigan Press.
6. Carrere, C., (2006). Revisiting the effects of regional trade agreements on trade flows with proper specification of the gravity model. *European Economic Review*, 50 (2006), 223-247.
7. Damijan, J.P. (2002). *Mednarodna menjava*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
8. Damijan, J.P. et al. (2003). *Ocena Makro & Mikro Ekonomskih Učinkov Vstopa Slovenije v EU*. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije.
9. Egger, P., Pfaffermayr, M. (2002). *The pure effects of the European Union on Intra-EU core and periphery trade*. Innsbruck: Institute of Economic Theory, Economic Policy and Economic History.
10. EUROSTAT. (2010). Annual national accounts. Najdeno 15. avgusta 2010 na spletnem naslovu http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_c&lang=en
11. EUROSTAT. (2009). *External and intra-European trade: Statistical yearbook- Data 1958-2007*. Luksemburg: Office for Official Publication of European Communities.
12. Frankel, A.J. (1997). *Regional trading blocs in world economic system*. B.k.: Peterson institute.
13. Ferik, B. et al. (2005), *Učinki vstopa Slovenije v EU na gospodarska gibanja v letu 2004*. *Delovni zvezek*, 5(2005), 5-46.
14. Freund, C., McLaren, J. (1999). *On The Dynamics Of Trade Diversion: Evidence From Four Trade Blocs*. *International Finance Discussion Papers*, 637 (1999).
15. Fukao, K., Okubo, T. & Stern, R.M.. (2003). *An econometric analysis of trade diversion under NAFTA*. *North American Journal of Economics and Finance*, 14 (2003), 3–24.
16. Gandolfo, G. (1994). *International Economics I*. Berlin: Springer-Verlag.
17. IMF. (2010). World economic outlook. Najdeno 15. avgusta 2010 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/01/index.htm>
18. Kokko, A., Matha, T. & Tingvall, P. G.. (2006). Regional integration and trade diversion in Europe. *Integration & Trade*, 26, 205-246.
19. Magee, C.S.P.. (2008). New measures of trade creation and trade diversion. *Journal of International Economics*, 75, 349-362.

20. Markusen, J.R. (1995). *International trade: Theory and Evidence*. B.k.: University of Michigan press.
21. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (2006). *Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva in gozdarstva v letu 2005*. Ljubljna: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
22. OECD (2010). Gros domestic product for OECD member countries and non-memeber economies. Najdeno 15. avgusta 2010 na spletni strani http://stats.oecd.org/Index.aspx?Datasetcode=SNA_TABLE1
23. Pugel, T.A. & Lindert, P.H: (2000). *International economics*. B.k.: McGraw-Hill.
24. Smith, A. (1952). *Istraživanje prirode i uzroka bogastva naroda*. Zagreb: Kultura.
25. SURS. (2010). Izdatkovna struktura, BDP, četrtletno. Najdeno 15. avgusta 2010 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0300230S&ti=Izdatkovna+struktura+BDP+Slovenija&path=../Database/Ekonomsko/03>
26. SURS (2010). Izvoz in uvoz po državah, Slovenija, komulativni podatki. Najdeno 15. avgusta na spletnem naslovu http://www.stat.si/sistat/MainTable/tbl_2401722
27. Wilhelmsson, F. (2006). *Trade Creation, Diversion and Displacement of the EU enlargement Process*. B.k.: Department of Economics, Lund University.
28. Winters, A.L.. (1986). Britain's trade: Has Europe made the difference?. *Centre of economic policy research, Bulletin*, 15 (1986).

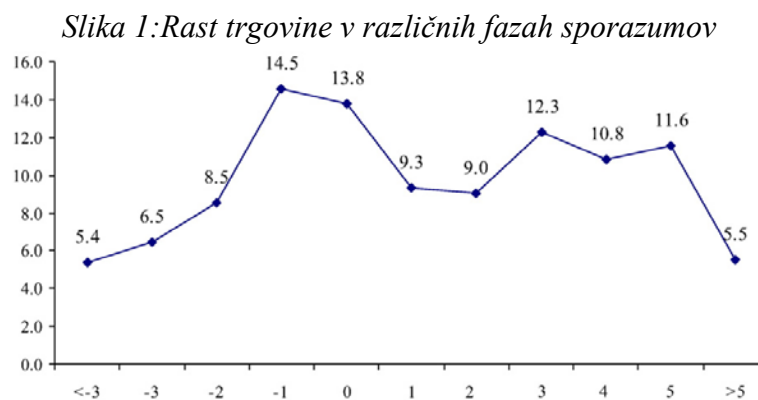
PRILOGE

KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: Ustvarjanje in odvrčanje trgovine za sporazume med leti 1980 in 2000	3
PRILOGA 2: Širitve ES	8
PRILOGA 3: Ocene učinkov nove carinske tarife na slovensko trgovino	8
PRILOGA 4: Ogrožene panoge.....	8
PRILOGA 5: Ex-ante analiza.....	9
PRILOGA 6: Primerjava slovenskega uvoza in izvoza v letih 2005 in 2003.....	10
PRILOGA 7: Empirični preizkus ex post analize.....	12

PRILOGA 1: Ustvarjanje in odvrčanje trgovine za sporazume med leti 1980 in 2000

1. model je najenostavnejši gravitacijski model, ki predpostavlja, da na mednarodno menjavo dveh držav vpliva razdalja in velikost ekonomij. Tako osnovni gravitacijski model poleg neprave spremenljivke za vsak regionalni trgovinski sporazum vsebuje še logaritme pojasnjevalnih spremenljivk BDP in razdaljo. Naslednji, Model 2, pa poleg osnovnega modela v svoje rezultate zajema tudi fiksne učinke, ki so značilni za pare držav in so konstantni skozi čas, kot npr.: skupni jezik, sosednji državi, kolonialno razmerje, zgodovinske in kulturne vezi ... Rezultati kažejo, da so učinki ustvarjanja trgovine pri osnovnem modelu precejšeni za skoraj polovico v primerjavi z drugim modelom. Oba modela, ki sta konsistentna z večino preteklih študij, predpostavljata, da trgovinski tokovi med državami v trenutku, ko sporazum stopi v veljavo, poskočijo na novo dolgoročno ravnotežje. Tako torej izključujeta možnost učinka pričakovanja. Frankel (1997, str. 115) namreč dokazuje, da obstaja tendenca, da so trgovinski učinki vidni že vnaprej, pred dejansko veljavo sporazumov, saj se izvozniki pozicionirajo proti svojim bodočim trgovinam (Slika 1). Prav tako carine niso reducirane ob sami veljavi sporazuma, ampak postopoma padajo, pred samim datumom veljave. Oboje je vidno tudi v primeru Slovenije ob vstopu in pred vstopom v EU. Slika 1 prikazuje povprečno hitrost v rasti trgovine med 1980-1998 za dvojice držav v različnih fazah regionalnih sporazumov. Enota 0 se nanaša na datum, ko regionalni sporazum stopi v veljavo, -1 je leto pred tem, 1 pa leto po tem. Učinek pričakovanja je jasno viden. Rast trgovine znotraj integracije krepko poraste 2 leti pred začetkom veljavnosti. Podobno sta za EU ugotavljala Freund in McLaren (1999), ki sta ugotovila, da se vzorec trgovine za države začne spreminjati 3 do 4 leta pred vstopom in traja še 8 do 9 let po vstopu. Model 3 tako v svojih izračunih dopušča to dinamiko, torej dopušča možnost, da učinki variirajo skozi čas. Model 4 nato zajame še fiksne učinke, ki zadevajo uvoz in izvoz med dvojico držav v posameznem letu. Torej vsebuje časovne šoke na bilateralno trgovino, ki jih ostali trije modeli ne vsebujejo. Model 5 izloči časovni trend. Pomanjkljivost modela 4 in 5 je, da ne vsebujeta koeficiente za odvrčanje trgovine TD. Ocene regresijskih koeficientov nepravilnih spremenljivk ustvarjanja in odvrčanja trgovine za vseh pet modelov so podane v Tabeli 1.

Vir: C. Magee, *Journal of international economics* 75, 2008, str. 352, Slika 1.

Tabela 1: Ocene regresijskih koeficientov nepravilnih spremenljivk ustvarjanja in odvrčanja trgovine za posamezne sporazume v 5 različnih modelih, ki jih predlaga Magee (2008)

Ocene reg. koeficientov ustvarjanja trgovine.	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
ZDA-Izrael FTA	2,075 ^a	1,095 ^a	0,342	1,543 ^a	0,218
ES 1986 širitev	0,672 ^a	0,286 ^a	0,577 ^a	-0,255 ^a	0,209
EFTA 1986 širitev	1,087 ^a	0,169 ^a	-0,112	0,445 ^a	-0,194
Andean skupnost	1,218 ^a	0,941 ^a	1,021 ^a	1,331 ^a	-0,191
Kanada-ZDA FTA	1,950 ^a	1,111 ^a	-0,086	0,408	-0,126
MERCOSUR	1,722 ^a	1,480 ^a	0,441 ^a	1,657 ^a	0,093
ASEAN FTA	1,695 ^a	1,929 ^a	1,165 ^a	0,111	-0,398
ES 1992 trgovinski sporazumi	-0,392	-0,120	0,810 ^a	-0,400 ^a	-0,085
EFTA 1992 trgovinski sporazum	0,142	0,192	0,522 ^a	0,358	-0,002
ES 1993 trgovinski sporazumi	0,184 ^a	0,274 ^a	0,601 ^a	-0,478 ^a	0,305
EFTA 1993 trgovinski sporazumi	-0,024	0,074	0,069	-0,082	-0,032
ECOWAS	1,281 ^a	1,413 ^a	-0,319	1,564 ^a	-0,522
MSG	3,120 ^a	3,377 ^a	-0,380	2,990	-0,898
NAFTA	0,917 ^a	0,945 ^a	0,829 ^a	1,077 ^a	-0,242
COMESA	0,434 ^a	0,733 ^a	-0,155	0,522 ^a	-0,149
Ostali regionalni sporazum	0,861 ^a	0,309 ^a	0,130 ^a	0,243 ^a	0,091
Ocene regresijskih koeficientov odvrčanja trgovine					
ZDA-Izrael TD	0,234 ^a	-0,092 ^a	0,023		
ES 1986 TD	0,391 ^a	0,112 ^a	-0,051 ^a		
EFTA 1986 TD	-0,142 ^a	-0,299 ^a	-0,105 ^a		

se nadaljuje

nadaljevanje

Ocene reg. koeficientov ustvarjanja trgovine.	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
Andean skupnost TD	-0,471 ^a	-0,345 ^a	-0,002		
Kanada-ZDA TD	0,414 ^a	0,269 ^a	-0,180 ^a		
MERCOSUR TD	-0,342 ^a	-0,223 ^a	0,022		
AESAN TD	0,608 ^a	0,740 ^a	0,624 ^a		
ES 1992 TD	-0,211 ^a	-0,111 ^a	0,037		
EFTA 1992 TD	-0,066	-0,023	0,078 ^a		
ES 1993 TD	0,196 ^a	0,168 ^a	-0,087 ^a		
EFTA 1993 TD	-0,210 ^a	-0,113 ^a	-0,086 ^a		
ECOWAS TD	-0,285 ^a	-0,006	-0,075 ^a		
MSG TD	0,281 ^a	0,207 ^a	-0,130		
NAFTA TD	-0,330 ^a	-0,237 ^a	0,189 ^a		
COMESA TD	-0,223 ^a	0,043	-0,178 ^a		
Ostalo TD	-0,005	-0,213 ^a	0,072 ^a		

^a se nanaša na statistično značilne koeficiente pri stopnji zančilnosti 1% (Odstotno spremembo trgovine, torej odvrčanje in ustvarjanje trgovine se dobi z anti-logaritmiranjem koeficientov.)

Vir: C. Magee, *Journal of international economics* 75, 2008, str. 359, Tabela 3.

Tabela 2: Ustvarjanje trgovine in odvrčanje za posamezne regionalne trgovinske sporazume v % (1980-2000)

UVOZNIK	NOVE ČLANICE	USTVARJANJE TRGOVINE (%)	ODVRAČANJE TRGOVINE (%)
ZDA-Izrael FTA (1985)			
Izrael	ZDA	0,00	0,00
ZDA	Izrael	0,45	0,00
ES širitev (1986)			
Belgija-Lux	Portugalska, Španija	0,00	0,35
Danska	Portugalska, Španija	0,00	0,72
Francija	Portugalska, Španija	3,41	0,00
Nemčija	Portugalska, Španija	1,50	0,00
Grčija	Portugalska, Španija	1,48	0,00
Irska	Portugalska, Španija	0,00	0,00
Italija	Portugalska, Španija	1,71	0,00
Nizozemska	Portugalska, Španija	0,00	0,96
Portugalska	ES	29,29	0,00

se nadaljuje

nadaljevanje

<i>UVOZNIK</i>	<i>NOVE ČLANICE</i>	<i>USTVARJANJE TRGOVINE (%)</i>	<i>ODVRAČANJE TRGOVINE (%)</i>
Španija	ES	28,48	0,00
VB	Portugalska, Španija	1,37	0,00
EFTA širitev (1986)			
Avstrija	Finska	0,001	0,00
Finska	EFTA	0,00	0,00
Islandija	Finska	0,00	0,00
Norveška	Finska	0,00	0,00
Švedska	Finska	0,00	0,00
Švica	Finska	0,03	0,00
Andean (1986)			
Bolivija	Andean	1,79	0,00
Kolumbija	Andean	0,00	4,94
Ekvador	Andean	0,00	3,57
Peru	Andean	0,00	10,30
Venezuela	Andean	0,00	3,43
Kanada-ZDA FTA (1989)			
Kanada	ZDA	0,00	0,00
ZDA	Kanada	6,99	0,00
Mercosur (1991)			
Argentina	Mercosur	7,41	0,00
Braziliya	Mercosur	7,44	1,41
Paragvaj	Mercosur	23,69	0,00
Urugvaj	Mercosur	0,00	3,56
ASEAN (1992)			
Kambodža	ASEAN	68,13	0,00
Indonezija	ASEAN	0,00	3,45
Laos	ASEAN	61,12	0,00
Malezija	ASEAN	12,89	0,00
Mjanmar	ASEAN	39,93	0,00
Filipini	ASEAN	10,06	0,00
Singapur	ASEAN	5,70	0,00
Tajska	ASEAN	9,66	0,00
Vietnam	ASEAN	30,19	0,00
ES trgovinski sporazumi (1992)			
Belgija-Lux	Madžarska, Poljska	0,00	0,28
Danska	Madžarska, Poljska	0,00	0,79

se nadaljuje

nadaljevanje

<i>UVOZNIK</i>	<i>NOVE ČLANICE</i>	<i>USTVARJANJE TRGOVINE (%)</i>	<i>ODVRAČANJE TRGOVINE (%)</i>
Francija	Madžarska, Poljska	0,37	0,00
Nemčija	Madžarska, Poljska	0,00	1,80
Grčija	Madžarska, Poljska	0,23	0,00
Italija	Madžarska, Poljska	0,00	0,08
Nizozemska	Madžarska, Poljska	0,00	0,82
Portugalska	Madžarska, Poljska	0,08	0,50
Španija	Madžarska, Poljska	0,15	0,00
VB	Madžarska, Poljska	0,18	0,00
Madžarska	ES	20,35	0,00
Poljska	ES	42,24	0,00
NAFTA (1994)			
Kanada	Mehika	0,00	1,76
Mehika	Kanada, ZDA	27,27	0,00
ZDA	Mehika	7,92	0,00
COMESA (1994)			
Angola	COMESA	0,00	0,00
Burundi	COMESA	0,00	0,00
Kongo DR	COMESA	0,00	2,96
Djibouti	COMESA	1,46	0,00
Egipt	COMESA	0,43	0,00
Kenija	COMESA	0,00	0,00
Madagaskar	COMESA	0,00	8,37
Malavi	COMESA	0,00	0,54
Mauritius	COMESA	0,00	1,80
Ruanda	COMESA	0,00	16,68
Sejšeli	COMESA	1,46	0,00
Sudan	COMESA	1,07	0,00
Uganda	COMESA	0,00	39,17
Zambija	COMESA	0,00	0,00
SKUPAJ (vsi sporazumi)		2,94	0,30

Vir: C. Magee, Journal of international economics 75, 2008, str. 360-361, Tabela 4.

PRILOGA 2: Širitve ES

Tabela 3: Viri uvoza Velike Britanije v % (1962-84)

	ES 6	EFTA	ROW
1962	30,0	15,3	54,7
1965	28,3	15,7	56,0
1968	27,3	18,0	54,7
1970	31,4	22,1	46,5
1973	37,9	20,6	41,5
1976	43,2	18,9	37,9
1979	45,1	17,1	37,8
1982	45,9	17,4	36,7

Vir: A. Winters, Centre for Economic Policy Research, Bulletin no. 15, Britain's trade: Has Europe Made the Difference, Tabela: British Imports of Manufactures 1962-84.

PRILOGA 3: Ocene učinkov nove carinske tarife na slovensko trgovino

Tabela 4: Ocene učinkov nove carinske tarife in podpisa pridružitvenega sporazuma

	Nova carinska tarifa	Pridružitveni sporazum
Uvozne cene v Sloveniji	-3,98 %	-5,38 %
Izvozne količine	5,31 %	8,07 %
Zmanjšanje proizvodnih stroškov	-1,71 %	-1,9 %
Proizvodni učinek	1,45 %	1,73 %
Trgovinski učinek	1,08 %	1,31 %
Drugi potrošni učinki	-0,21 %	-0,3 %
Skupni učinek	2,32 %	2,73 %

Vir: J.P. Damijan et al, Ocena makro & mikro ekonomskih učinkov vstopa Slovenije v EU, 2003, str. 18, Tabela 3 (povzeto po Damijan in Caf, 1995).

PRILOGA 4: Ogrožene panoge

Tabela 5: Slovenski izvoz v posamezne države po panogah leta 2001 (v %)

Panoga	EU	HR	BiH	MK	ZRJ	nekdanja YU
Kmetijstvo	48,0	16,6	7,5	19,1	2,7	46,0
Živilska ind.	28,4	20,5	25,2	4,9	6,5	57,0
Tekstilna ind.	81,8	6,5	3,2	1,1	1,1	11,8
Usnje	64,3	6,6	5,6	1,2	0,5	13,8

se nadaljuje

nadaljevanje

Panoga	<i>EU</i>	<i>HR</i>	<i>BiH</i>	<i>MK</i>	<i>ZRJ</i>	nekdanja YU
Lesna ind.	71,2	9,9	3,0	5,2	4,7	22,8
Papir	63,4	13,7	3,8	2,3	3,5	23,2
Naftna ind.	45,5	10,4	35,1	4,5	2,7	52,7
Kemična ind.	51,2	12,8	5,4	3,5	1,8	23,5
Gumarska ind.	64,9	12,2	5,3	2,1	2,1	21,6
Nekovinska ind.	65,7	10,9	4,1	0,9	1,0	16,9
Kovinska ind.	80,5	4,9	3,2	1,2	0,8	10,2
Strojna ind.	73,1	8,1	4,2	1,4	2,0	15,7
Elektro	72,9	3,4	3,2	0,9	1,1	8,7
Vozila	91,5	3,7	0,5	0,4	0,3	5,0
Pohištvo	77,2	5,2	1,3	1,1	0,4	7,9
Skupaj	71,6	7,9	4,2	1,8	1,6	15,5

Vir: J.P. Damijan et al, Ocena makro & mikro ekonomskih učinkov vstopa Slovenije v EU, 2003, str. 23, Tabela

7.

PRILOGA 5: Ex-ante analiza

Tabela 6: Učinki odprave prostotrgovinskih sporazumov s HR in MK na proizvodnjo in BDP

Panoga	<i>HR</i> Skupni učinek (%)	<i>MK</i> Skupni učinek (%)
Hrana, pijača, krmila, tobak	-0,43	-0,17
Tekstil	-0,24	-0,09
Usnje	-0,06	-0,02
Lesna ind.	-0,10	-0,04
Papir	-0,16	-0,03
Goriva	-0,03	0,00
Kemična ind.	-0,36	-0,11
Izdelki iz gume in plastike	-0,12	-0,02
Nekovinski izdelki	-0,13	0,00
Kovinski izdelki	-0,21	-0,05
Stroji in naprave	-0,26	-0,05
Elektro	-0,19	-0,05
Vozila in plovila	-0,24	-0,07

se nadaljuje

nadaljevanje

Panoga	<i>HR</i> <i>Skupni učinek (%)</i>	<i>MK</i> <i>Skupni učinek (%)</i>
Pohištvo	-0,09	-0,03
Učinek na vso industrijo	-2,63	-0,71
Učinek na BDP	-0,62	-0,17

Vir: J.P. Damijan et al, Ocena makro & mikro ekonomskih učinkov vstopa Slovenije v EU, 2003, str. 24, Tabela 8 (povzeto po Damijan, Majcen, Polanec (1999)).

PRILOGA 6: Primerjava slovenskega uvoza in izvoza v letih 2005 in 2003

Tabela 7: Primerjava slovenskega uvoza po državah v letih 2005 in 2003

	UVOZ (v 1000€)		
	2003	2005	St. rasti(v %)
Avstrija	1.665.129	1.952.664	17,3
Belgija	208.603	336.459	61,3
Danska	65.242	71.306	9,3
Finska	52.057	47.898	-8
Francija	1.069.439	1.156.592	8,1
Grčija	30.532	42.843	40,3
Irska	20.400	35.159	72,3
Italija	2.322.055	3.013.525	29,8
Luksemburg	32.403	56.641	74,8
Nemčija	2.586.640	3.163.244	22,3
Nizozemska	392.925	572.093	45,6
Portugalska	6.924	40.291	481,9
Španija	300.134	490.188	63,3
Švedska	115.893	126.178	8,9
VB	226.168	235.704	4,2
EU 15	9.094.544	11.340.785	24,7
Ciper	1.426	8.563	500,5
Češka	303.598	379.695	25,1
Estonija	3.293	1.165	-64,6
Latvija	8.411	2.087	-75,2
Litva	2.036	3.524	73,1
Madžarska	432.069	603.080	39,6
Malta	2.087	234	-88,4
Poljska	162.027	239.026	47,5
Slovaška	154.381	210.546	36,4

Se nadaljuje

nadaljevanje

	UVOZ (v 1000€)		
	2003	2005	St. rasti(v %)
EU 10	1.069.328	1.447.929	35,4
BiH	79.498	207.789	161,4
Hrvaška	455.652	608.846	33,6
Makedonija	21.024	29.074	38,3
SČG	29.074	188.213	172,4
drž. nekdanje Jugoslavije	625.265	1.033.922	65,4
Rusija	280.299	334.215	19,2
ZDA	132.850	145.352	9,4
Ostalo	413.149	479.567	16,1

Vir: SURS, 2010.

Tabela 8: Primerjava slovenskega izvoza po državah v letih 2005 in 2003

	IZVOZ(v 1000€)		
	2003	2005	St. rasti(v %)
Avstrija	827.080	1.159.623	40,2
Belgija	93.220	158.686	70,2
Danska	101.618	146.100	43,8
Finska	26.289	39.728	51,1
Francija	638.336	1.185.028	85,6
Grčija	39.477	59.076	49,7
Irska	17.059	20.902	22,5
Italija	1.477.770	1.818.470	23,1
Luksemburg	26.382	47.259	79,1
Nemčija	2.610.570	2.862.900	9,7
Nizozemska	197.004	207.432	5,3
Portugalska	19.652	50.264	155,8
Španija	164.207	257.943	57,1
Švedska	104.511	154.715	48
VB	252.259	358.365	42,1
EU 15	6.595.434	8.526.491	29,3

se nadaljuje

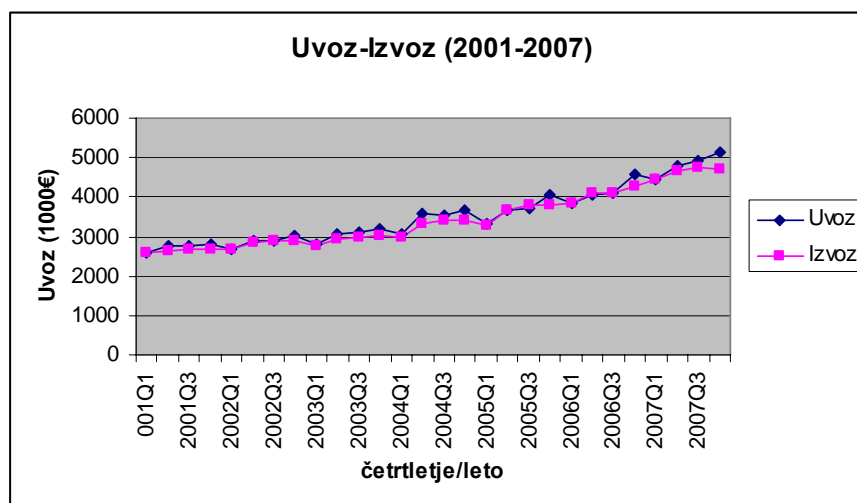
nadaljevanje

	IZVOZ(v 1000€)		
	2003	2005	St. rasti(v %)
Ciper	1.889	5.421	187
Češka	204.829	320.472	56,5
Estonija	6.126	11.548	88,5
Latvija	15.134	12.295	-18,8
Litva	30.940	31.474	1,7
Madžarska	222.791	284.300	27,6
Malta	1.221	1.000	-18,1
Poljska	310.865	364.042	17,1
Slovaška	161.827	213.431	31,9
EU 10	955.622	1.243.983	30,2
BiH	472.259	514.857	9
Hrvaška	1.006.873	1.304.175	29,5
Makedonija	142.806	134.141	-6,1
SČG	345.829	522.840	51,2
drž. nekdanje Jugoslavije	1.967.767	2.476.013	25,8
Rusija	347.538	467.462	34,5
ZDA	410.100	294.014	-28,3
Ostalo	757.638	761.476	0,5

Vir: SURS, 2010.

PRILOGA 7: Empirični preizkus ex-post analize

Slika 2: Rast uvoza in izvoza (2001-2007)

Vir: SURS, 2010.

Tabela 9: Prvi regresijski model z upoštevanjem trenda (empirični preizkus ex-post analize)

n=28	lnUvoz
Konstanta	-8,818**
EU_dummy	0,046*
lnBDP_{SLO}	1,980***
D2	-0,059*
D3	-0,061*
D4	-0,037
t	-0,001
R²	0,985

*** stopnja značilnosti pri manj kot 1% stopnji tveganja, ** stopnja značilnosti pri manj kot 5% stopnji tveganja, * stopnja značilnosti pri manj kot 10 % stopnji tveganja.

Vir: SURS, 2010; IMF, 2010.

Tabela 10: Korelacijska matrika

	<i>lnBDP_{SLO}</i>	<i>EU_dummy</i>	<i>D2</i>	<i>D3</i>	<i>D4</i>	<i>t</i>
<i>lnBDP_{SLO}</i>	1,000					
<i>EU_dummy</i>	0,818	1,000				
<i>D2</i>	0,069	0,413	1,000			
<i>D3</i>	0,102	0,413	-0,333	1,000		
<i>D4</i>	0,182	0,413	-0,333	-0,333	1,000	
<i>t</i>	0,958	0,864	-0,036	0,036	0,107	1,000

